

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Πολιτιστική Πολιτική
και Ανάπτυξη**

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Συν-Μουσείο: Το Συμμετοχικό Μουσείο και η Μουσειοεκπαιδευτική του Συνεισφορά. Πρόταση Συμμετοχικής Εκπαιδευτικής Δράσης στο Μουσείο Επιστημών και Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Πάτρας (ΜΕΤ Π.Π.)

Μαρία Κωστούρου

**Επιβλέπων Καθηγητής
Γεώργιος Παπαϊωάννου**

Απρίλιος 2020

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Πολιτιστική Πολιτική
και Ανάπτυξη**

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Συν-Μουσείο: Το Συμμετοχικό Μουσείο και η
Μουσειοεκπαιδευτική του Συνεισφορά. Πρόταση
Συμμετοχικής Εκπαιδευτικής Δράσης στο Μουσείο Επιστημών
και Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Πάτρας (ΜΕΤ Π.Π.)**

**Όνομα Επώνυμο
Μαρία Κωστούρου**

**Επιβλέπων Καθηγητής
Γεώργιος Παπαϊωάννου**

Η παρούσα πτυχιακή εργασία υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη, από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Απρίλιος 2020

Η εργασία ερευνά και εξυπηρετεί δυο βασικούς και αλληλένδετους στόχους/ερωτήματα:(1)πώς συνεισφέρει η προσέγγιση του συν-μουσείου (δηλ. του συμμετοχικού μουσείου, του μουσείου στο οποίο ο επισκέπτης συμμετέχει ενεργά) στην εκπαιδευτική λειτουργία του μουσείου, και (2) ποια είναι τα συμμετοχικά χαρακτηριστικά στις μουσειακές εκπαιδευτικές δράσεις, και πώς τα πετυχαίνουμε. Οι στόχοι αυτοί αποτέλεσαν τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας και προσεγγίστηκαν με ερευνητικά εργαλεία της βιβλιογραφικής επισκόπησης (1^ο ερώτημα) και συνδυασμού μελέτης περίπτωσης και πειραματικής προσέγγισης (2^ο ερώτημα) μέσω της δημιουργίας εκπαιδευτικής δράσης με συμμετοχικά χαρακτηριστικά στο Μουσείο Επιστημών και Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Πάτρας (ΜΕΤ Π.Π.). Η εν λόγω δράση αξιολογήθηκε με έντυπα αξιολόγησης, άτυπες συνεντεύξεις των συμμετεχόντων, και με ημιδομημένη συνέντευξη με την υπεύθυνη Επικοινωνίας κι Εκπαιδευτικών Δράσεων του Μουσείου Επιστημών και Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Πάτρας (ΜΕΤ Π.Π.). Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν τα οφέλη, τους περιορισμούς και τις προκλήσεις, που προκύπτουν από την ενσωμάτωση συμμετοχικών μουσειοεκπαιδευτικών πρακτικών στην εκπαιδευτική λειτουργία του σύγχρονου μουσείου.

The paper explores and serves two main and interrelated goals / questions: (1) how the co-museum's approach (i.e. the participatory museum, the museum in which the visitor is actively involved) contributes to the museum's educational function, and (2) which are the participatory characteristics in museum educational activities and how we can achieve them. These objectives were the research questions of the current dissertation and were approached by using as research tools the bibliographic review (1st question) and a combination of case study and experimental approach (2nd question) through the creation of educational activity with participatory features in the Museum of Science and Technology (MST) of the University of Patras (UP). This educational activity was evaluated through evaluation forms, informal interviews of the participants, and through a semi-structured interview with the Head of Communication and Educational Activities of the Museum of Science and Technology (MST) of the University of Patras (UP). The results of the research highlighted the benefits, limitations and challenges that result from the integration of participatory museum-educational practices in the educational function of the modern museum.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της συγγραφής της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα της διατριβής μου, τον Δρ. Γεώργιο Παπαϊωάννου, Αναπληρωτή Καθηγητή Μουσειολογίας, για την ουσιαστική και αποτελεσματική καθοδήγησή του. Επίσης, ευχαριστώ θερμά τα υπόλοιπα μέλη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής, την Δρ. Γεωργία Σπανού και την Δρ. Στέλλα Συλαίου για τη συμβολή μέσω των εύστοχων σχολίων τους. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τη Δρ. Πένυ Θεολόγη-Γκούτη, υπεύθυνη Επικοινωνίας κι Εκπαίδευσης του Μουσείου Επιστημών και Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Πάτρας, για την άψογη συνεργασία μας στη διάρκεια υλοποίησης του πρακτικού σκέλους της διατριβής, καθώς και την Δρ. Ανδρεάννα Κουφού, υπεύθυνη Πρακτικής Άσκησης στο Τμήμα Επιστημών Εκπαίδευσης και Αγωγής Προσχολική Ηλικία (Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η) του Πανεπιστημίου Πάτρας για τη συμβολή της σε ζητήματα επικοινωνίας με φοιτητές. Τέλος, ευχαριστώ πολύ τη φίλη Βασιλική Μαργαλιά για την πρώτη ανάγνωση και τα φιλολογικά σχόλια στο κείμενο της διατριβής.

Περιεχόμενα	Σελ.
Πρόλογος	VIII
1 Εισαγωγή	8
1.1 Σκοπός, ερευνητικά ερωτήματα και αναγκαιότητα της έρευνας	8
1.2 Μεθοδολογία ερευνητικής προσέγγισης	9
1.3 Περιορισμοί της έρευνας	10
1.4 Δομή της εργασίας	10
2 Το συν-μουσείο: Βιβλιογραφική Επισκόπηση	12
2.1 Το μουσείο στον 21 ^ο αιώνα: αλλαγές και προκλήσεις	12
2.2 Ο κοινωνικός ρόλος του σύγχρονου μουσείου	14
2.3 Το συν-μουσείο: χαρακτηριστικά, σχέση με τη μουσειακή εκπαίδευση, καλές πρακτικές	16
2.4 Συμπερασματικά	24
3 Το συν-μουσείο: από τη θεωρία στην πράξη	25
3.1 Το σκεπτικό της προσέγγισης	25
3.2 Το μουσείο της προσέγγισης: το Μουσείο Επιστημών και Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Πάτρας (MET Π.Π.) ...	26
3.2.1 Γιατί το MET Π.Π.;	26
3.2.2 Οι εκπαιδευτικές δράσεις στο MET Π.Π.	27
3.2.3 Το MET Π.Π. ως συν-μουσείο: καταλληλότητα και κριτική προσέγγιση	29
3.3 Μία συν-μουσειακή δράση στο MET Π.Π.: σχεδιασμός και υλοποίηση	30
3.3.1 Σκεπτικό της δράσης	31
3.3.2 Σχεδιασμός: πέντε εργαστήρια	32
3.3.3 Υλοποίηση	37
3.3.4 Μία συν-μουσειακή δράση στο MET Π.Π.: αξιολόγηση και συζήτηση	40
3.4 Συμπερασματικά	44
4 Συμπεράσματα	46
Βιβλιογραφικές αναφορές	49
Διαδικτυακές πηγές	49
Παραρτήματα	50
A Φωτογραφικό υλικό	50
B Έντυπα αξιολόγησης	52
B.1 Έντυπα αξιολόγησης εργαστηρίων	52
B.2 Συνέντευξη	53

Πρόλογος

Η “συνάντησή” μου με το συν-μουσείο πραγματοποιήθηκε όταν, σε μία τηλεσυνάντηση στο πλαίσιο της θεματικής ενότητας “Μουσειολογία”, ο καθηγητής κ. Παπαϊωάννου αναφέρθηκε στον όρο και την έννοια του συν-μουσείου. Συνειδητοποίησα ότι το συν-μουσείο με κινητοποιούσε γνωστικά στην κατεύθυνση της διερεύνησης των χαρακτηριστικών του και ιδιαίτερα της σύνδεσής του με τη Μουσειακή Εκπαίδευση. Συνειδητοποίηση η οποία συνδέεται άμεσα με την επαγγελματική μου ιδιότητα (εκπαιδευτικός προσχολικής αγωγής) σε συνάρτηση με τις σπουδές μου στη Μουσειολογία. Η δημιουργία δραστηριοτήτων μουσειακής αγωγής για παιδιά προσχολικής ηλικίας (4 έως 6 ετών) με στοιχεία διά-δρασης και βιωματικής μάθησης αποτελεί μία προσωπική ενασχόληση τα τελευταία χρόνια τόσο σε επίπεδο σχολικής τάξης όσο και συνεργασίας με μουσεία.

Όμως, αυτό που με απασχολούσε, μέχρι τη στιγμή που “συνάντησα” το συν-μουσείο, ήταν το εξής: και μετά τη διάδραση, τι; Πώς η διάδραση μπορεί να εξελιχθεί σε μία ουσιαστική και ισότιμη σχέση ανάμεσα στους εμπλεκόμενους στη μουσειακής δράση; Ο προβληματισμός αυτός με ώθησε στην επιλογή του θέματος, ενώ η επιλογή του Μουσείου Επιστημών και Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Πάτρας (MET Π.Π.) για το πρακτικό σκέλος της διατριβής βασίζεται στο γεγονός ότι το 2010 ξεκίνησα να συμμετέχω εθελοντικά στο σχεδιασμό δραστηριοτήτων μουσειακής εκπαίδευσης. Με ενθουσίαζε το γεγονός ότι το MET Π.Π. ήταν ένα μουσείο από το οποίο αντλούσα έμπνευση και ταυτόχρονα είχα τη δυνατότητα να εκφράσω τις ιδέες μου, ώστε να συν-διαμορφωθούν νέα εκπαιδευτικά προγράμματα. Έτσι, η σύνδεση της θεωρητικής “συνάντησης” του συν-μουσείου στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών σπουδών μου με μία πρακτική εφαρμογή στο MET Π.Π. αποτελούσε τη βέλτιστη επιλογή για τους σκοπούς της διατριβής.

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Η εισαγωγή παρουσιάζει το ερευνητικό πλαίσιο της διατριβής και τη δομή ανάπτυξης του θέματος. Το θέμα της διατριβής διερευνά την έννοια του συν-μουσείου (συμμετοχικού μουσείου) και επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο η εκπαιδευτική λειτουργία του σύγχρονου μουσείου ενσωματώνει συμμετοχικές μουσειοεκπαιδευτικές πρακτικές. Στα παρακάτω υποκεφάλαια παρουσιάζονται τα εξής: ο σκοπός, τα ερευνητικά ερωτήματα και η αναγκαιότητα της έρευνας (1.1), η μεθοδολογία της ερευνητικής προσέγγισης (1.2), οι περιορισμοί της εργασίας (1.3), και η δομή του κειμένου της διατριβής (1.4).

1.1 Σκοπός, ερευνητικά ερωτήματα και αναγκαιότητα της έρευνας

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή έχει ως σκοπό να προσεγγίσει την έννοια του συν-μουσείου, δηλαδή του συμμετοχικού μουσείου και ιδιαίτερα τη μουσειοεκπαιδευτική λειτουργία του, καθώς η τελευταία αποτελεί μία σημαντική επικοινωνιακή πρακτική μεταξύ του σύγχρονου μουσείου και των ομάδων κοινού. Τα χαρακτηριστικά του συμμετοχικού μουσείου, η σχέση που αναπτύσσει με τους επισκέπτες και την κοινότητα, ο ρόλος της μουσειακής εκπαίδευσης στην υλοποίηση των στόχων του, τα συμμετοχικά χαρακτηριστικά των μουσειοεκπαιδευτικών δράσεων και πώς επιτυγχάνονται, αποτελούν τις συνιστώσες των ερευνητικών ερωτημάτων της διατριβής. Συγκεκριμένα, τα ερευνητικά ερωτήματα που προσεγγίζει η διατριβή είναι τα εξής: 1) Πώς συνεισφέρει η προσέγγιση του συν-μουσείου (δηλαδή του συμμετοχικού μουσείου, του μουσείου στο οποίο ο επισκέπτης συμμετέχει ενεργά) στην εκπαιδευτική λειτουργία του μουσείου. 2) Ποια είναι τα συμμετοχικά χαρακτηριστικά στις μουσειακές εκπαιδευτικές δράσεις, και πώς μπορούν να επιτευχθούν.

Η αναγκαιότητα της έρευνας προκύπτει από τη σύνδεση που επιχειρείται ανάμεσα στο συν-μουσείο με τη μουσειακή εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, η διατριβή θα συνεισφέρει στη διερεύνηση της διάστασης της συμμετοχικότητας του σύγχρονου μουσείου μέσω της μουσειοεκπαιδευτικής λειτουργίας του. Μέσα από τη μελέτη της βιβλιογραφίας και την αξιοποίησή της στην πράξη, θα διαφανεί ότι η μουσειακή εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει σύμμαχο στην υλοποίηση των στόχων του συν-μουσείου. Σε πρακτικό επίπεδο, ο σχεδιασμός μίας συμμετοχικής δράσης μουσειακής εκπαίδευσης θα συμβάλλει στον εμπλουτισμό της μεθοδολογίας και των τεχνικών ανάπτυξης μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων. Έχοντας υπόψη ότι η δράση υλοποιήθηκε σε ελληνικό μουσείο, τα αποτελέσματα μπορούν να αξιοποιηθούν και από άλλα ελληνικά μουσεία. Επίσης, θα αναδειχθούν τα οφέλη για όλους τους εμπλεκόμενους αλλά και οι προκλήσεις για τη διατήρηση και την ενίσχυση της συμμετοχικής διάστασης του μουσείου.

1.2 Μεθοδολογία ερευνητικής προσέγγισης

Η αναζήτηση και μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας αποτέλεσαν το βασικό μεθοδολογικό εργαλείο του θεωρητικού υπόβαθρου της διατριβής. Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση αντλήθηκαν το εννοιολογικό πλαίσιο και η συναφής ορολογία, το υλικό τεκμηρίωσης των ερευνητικών ερωτημάτων καθώς και τα παραδείγματα καλών πρακτικών. Η αναζήτηση της βιβλιογραφίας έγινε κυρίως διαδικτυακά, καθώς η γράφουσα αξιοποίησε τις υπηρεσίες της Βιβλιοθήκης του ΑΠΚΥ. Επίσης, υλικό αντλήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου στην Πάτρα μέσω δανεισμού βιβλίων συναφών με το θέμα της διατριβής.

Στη βιβλιογραφική έρευνα προστέθηκε η μελέτη περίπτωσης με δημιουργία παραδείγματος συμμετοχικής μουσειοεκπαιδευτικής δράσης στο ΜΕΤ Π.Π.. Η πρόταση της γράφουσας αναπτύχθηκε σε στενή συνεργασία με το μουσείο στη βάση της μεθοδολογίας για τη δημιουργία μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπως αυτή αναφέρεται στη σχετική βιβλιογραφία (Νάκου:2001,2009; Οικονόμου:2003), και ακολούθησε τα στάδια του σχεδιασμού, της υλοποίησης και της αξιολόγησης. Η συλλογή στοιχείων στη φάση της αξιολόγησης πραγματοποιήθηκε με έντυπα αξιολόγησης,

βιντεοσκόπηση, άτυπη συνέντευξη με τις συμμετέχουσες και συνέντευξη με την υπεύθυνη Επικοινωνίας κι Εκπαιδευτικών Δράσεων του μουσείου.

1.3 Περιορισμοί της εργασίας

Ένας πρώτος περιορισμός κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας αφορούσε στη δυσκολία εύρεσης επαρκώς τεκμηριωμένων μελετών περίπτωσης για μουσεία με συμμετοχικό προφίλ, ιδιαίτερα στην Ελλάδα, και συγκεκριμένα για συμμετοχικές μουσειοεκπαιδευτικές δράσεις. Επομένως, η έλλειψη επιστημονικών εργασιών και δεδομένων σχετικά με την εφαρμογή συμμετοχικών δράσεων μουσειακής εκπαίδευσης σε ελληνικά μουσεία έθετε περιορισμούς στη διαμόρφωση του θεωρητικού υπόβαθρου της εργασίας.

Ένας δεύτερος περιορισμός είχε σχέση με τη χρονική στιγμή στην οποία υλοποιήθηκε η συμμετοχική μουσειοεκπαιδευτική δράση στο ΜΕΤ Π.Π.. Σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα της εργασίας, ο Ιανουάριος προσδιορίστηκε ως ο μήνας υλοποίησης της δράσης, αλλά, καθώς αυτό το χρονικό διάστημα διεξάγονταν οι εξετάσεις του Πανεπιστημίου Πάτρας για το χειμερινό εξάμηνο, το στοιχείο αυτό λειτούργησε περιοριστικά τόσο ως προς τη συμμετοχή στη δράση όσο και στην ολοκλήρωσή της.

1.4 Δομή της εργασίας

Το περιεχόμενο της παρούσας διατριβής αναπτύσσεται σε τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί το εισαγωγικό μέρος της διατριβής, καθώς σε αυτό παρέχονται πληροφορίες για τον σκοπό, τα ερευνητικά ερωτήματα, τη μεθοδολογία και τους περιορισμούς της. Το δεύτερο και το τρίτο κεφάλαιο αποτελούν το κυρίως μέρος της διατριβής. Συγκεκριμένα, το δεύτερο κεφάλαιο, χωρισμένο σε τέσσερα υποκεφάλαια, προσεγγίζει το πρώτο ερευνητικό ερώτημα. Μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση, το κεφάλαιο αυτό εστιάζει στα εξής θέματα: στο σύγχρονο μουσείο και τον κοινωνικό του ρόλο, στο συν-μουσείο (συμμετοχικό μουσείο) και τη σχέση του με τη μουσειακή εκπαίδευση καθώς και στην παρουσίαση καλών πρακτικών. Το τρίτο κεφάλαιο χωρίζεται σε πέντε υποκεφάλαια ώστε, μέσα από μία ολοκληρωμένη διαδικασία σχεδιασμού, υλοποίησης και αξιολόγησης συμμετοχικής μουσειοεκπαιδευτικής δράσης, να παρουσιάσει την προσέγγιση στο δεύτερο ερευνητικό

ερώτημα της διατριβής. Τέλος, το τέταρτο κεφάλαιο αφορά στα συμπεράσματα. Εδώ, συνοψίζεται η πορεία της διατριβής για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων και καταγράφονται προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

Κεφάλαιο 2

Το συν-μουσείο: Βιβλιογραφική Επισκόπηση

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα της διατριβής προσεγγίζεται μέσα από τη διερεύνηση της έννοιας του συν-μουσείου, δηλαδή του συμμετοχικού μουσείου, και της μουσειοεκπαιδευτικής συνεισφοράς του. Η προσέγγιση αυτή εκκινεί και συνδέεται στενά με την έννοια του σύγχρονου μουσείου και του κοινωνικού του ρόλου. Έτσι, το πρώτο υποκεφάλαιο παρουσιάζει τις αλλαγές και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει το μουσείο του 21^{ου} αιώνα, καθώς αυτό αποτελεί ένα σύνθετο οργανισμό με πολλαπλές λειτουργίες, ο οποίος επαναπροσδιορίζει τον κοινωνικό του ρόλο. Το δεύτερο υποκεφάλαιο εστιάζει στον κοινωνικό ρόλο του σύγχρονου μουσείου, το οποίο μεταβάλλεται σε κοινωνικό χώρο και σημείο συνάντησης ανθρώπων και ιδεών. Το τρίτο υποκεφάλαιο παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά του συμμετοχικού μουσείου, τη σχέση του με τη μουσειακή εκπαίδευση και παραδείγματα καλών πρακτικών. Το τέταρτο υποκεφάλαιο συνοψίζει την πορεία της παρουσίασης και απαντά συνοπτικά στο ερώτημα “πώς συνεισφέρει η προσέγγιση του συν-μουσείου στην εκπαιδευτική λειτουργία του μουσείου”.

2.1 Το μουσείο στον 21^ο αιώνα: αλλαγές και προκλήσεις

Από το αντικειμενοκεντρικό (object-centered) μουσείο του 19^{ου} αιώνα και το επισκεπτοκεντρικό (visitor-centered) μουσείο του 20^{ου} αιώνα, το συμμετοχικό μουσείο θα μπορούσε να αποτελέσει το επόμενο ορόσημο στην εξέλιξη του θεσμού του μουσείου. Μία εξέλιξη που η μουσειακή κοινότητα θεωρεί αναγκαία όχι μόνο για τη βιωσιμότητα των μουσείων αλλά και για την εκπλήρωση της κοινωνικής τους αποστολής. Το μουσείο του 21^{ου} αιώνα, ανεξαρτήτως μεγέθους και είδους συλλογής, οφείλει να είναι ελκυστικό για διαφορετικές ομάδες κοινού. Για τον Black, ελκυστικό είναι το μουσείο που παρέχει

στον επισκέπτη την εμπειρία του “ταξιδιού” και της συζήτησης, στην οποία θέλει να συμμετέχει με το μυαλό και το σώμα του. Η προσέγγιση του σύγχρονου μουσείου στην εμπειρία του επισκέπτη πρέπει να είναι ολιστική (Black 2009:313,317). Επίσης, θεωρεί ότι αποτελεί πρόκληση για τα μουσεία του 21^{ου} αιώνα να οικοδομήσουν μία μακρόχρονη σχέση εμπιστοσύνης όχι μόνο με τις υπάρχουσες αλλά και με νέες ομάδες κοινού (Black 2005 :46).

Καθώς οι ραγδαίες κοινωνικο-οικονομικές, πολιτικές και τεχνολογικές εξελίξεις επέφεραν όχι μόνο οικονομική αλλά και θεσμική κρίση, τα μουσεία του 21^{ου} αιώνα επαναπροσδιορίζουν την ταυτότητά τους, επικαιροποιούν την αποστολή, τις πολιτικές και τις πρακτικές τους. Τις αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο τα μουσεία αντιλαμβάνονται τον ρόλο τους εκφράζει ο νέος ορισμός για τα μουσεία, ο οποίος προτάθηκε προς ψήφιση στην Έκτακτη Γενική Συνέλευση του ICOM στο Κιότο το Σεπτέμβριο του 2019. Ο ορισμός προέκυψε μετά από πρόσκληση που απηύθυνε η Εκτελεστική Επιτροπή του ICOM στα μέλη του, ώστε να συμμετέχουν ενεργά στη συζήτηση για τη δημιουργία ενός νέου, πιο σύγχρονου ορισμού. Ο προτεινόμενος ορισμός, μέρος του οποίου παραθέτω στη συνέχεια, εμπεριέχει τη συμμετοχικότητα ως ένα βασικό χαρακτηριστικό του σύγχρονου μουσείου:

Τα μουσεία είναι συμμετοχικοί και διαφανείς χώροι και εργάζονται σε ενεργή σύμπραξη με και για διαφορετικές κοινότητες για να συλλέξουν, διατηρήσουν, ερευνήσουν, ερμηνεύσουν, εκθέσουν και να ενισχύσουν την κατανόηση του κόσμου με σκοπό να συμβάλλουν στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνική δικαιοσύνη, παγκόσμια ισότητα και την ευημερία του πλανήτη.¹

Η πρόκληση σχετικά με την έννοια της συμμετοχικότητας αφορά στον βαθμό και στα μέσα με τα οποία τα μουσεία θα ενσωματώσουν τη συμμετοχική κουλτούρα στη λειτουργία τους. Ο Golding θέτει το ζήτημα για το αν τα μουσεία μπορούν να είναι “σχετικά με κάτι και ταυτόχρονα για κάποιους”, εννοώντας την επίτευξη της ισορροπίας ανάμεσα στις απαιτήσεις μιας ολοκληρωμένης εκθεσιακής επιμέλειας κι ενός ισχυρού ήθους συνεργασίας (Golding 2003:25). Ωστόσο, η Simon αναφέρει ότι δεν αρκεί το μουσείο να είναι για κάτι ή για κάποιους, αλλά να δημιουργείται και να λειτουργεί μαζί με

---

¹ Το πλήρες κείμενο του προτεινόμενου ορισμού είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://icom.museum/en/news/icom-announces-the-alternative-museum-definition-that-will-be-subject-to-a-vote/>

τους επισκέπτες (Simon 2010). Τονίζεται έτσι η ουσιαστική εμπλοκή της κοινότητας, ώστε η αποστολή για οπτική, αισθητική και διανοητική εμπειρία που διαχρονικά βρίσκεται στην καρδιά του μουσείου [MacDonald (ed.) 2006:553] να ενισχυθεί από ουσιαστικές συμμετοχικές πρακτικές.

Συνοψίζοντας, το μουσείο του 21^{ου} αιώνα αλλάζει τη φιλοσοφία του και την οργανωσιακή του κουλτούρα. Εξελίσσεται για να θέσει στο κέντρο της αποστολής του την κοινότητα, τις ανάγκες, προσδοκίες κι επιθυμίες διαφορετικών ομάδων κοινού. Δημιουργεί ελκυστικές μουσειακές εμπειρίες και προσφέρει ευκαιρίες για ουσιαστική εμπλοκή του κοινού στη δημιουργία τους. Η δημιουργία και η διατήρηση ουσιαστικών και μακροχρόνιων σχέσεων εμπιστοσύνης ανάμεσα στο μουσείο και την κοινότητα αποτελεί την πρόκληση για την εδραίωση της συμμετοχικής διάστασης του σύγχρονου μουσείου.

2.2 Ο κοινωνικός ρόλος του σύγχρονου μουσείου

Η πρόκληση που αφορά στον κοινωνικό ρόλο του σύγχρονου μουσείου πηγάζει από τις μεγάλες κοινωνικές αλλαγές που συντελέστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες από την οικονομική ύφεση, τις αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών, την τεχνολογική εξέλιξη. Έτσι, τα μουσεία στον 21^ο αιώνα, ως οργανισμοί στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, επαναπροσδιορίζουν τον κοινωνικό τους ρόλο σημειώνοντας μία μετατόπιση προτεραιοτήτων, ώστε να επιτύχουν τη δημιουργία ουσιαστικής και μακροχρόνιας σχέσης με διαφορετικές ομάδες κοινού. Όπως επισημαίνει ο Black, το σύγχρονο μουσείο οφείλει να δώσει έμφαση στον κοινωνικό του ρόλο και τα διαφορετικά είδη κοινού. Η εξασφάλιση της ολόπλευρης πρόσβασης (σωματικής, διανοητικής, κοινωνικής) στο μουσείο δεν είναι πλέον το μόνο ζητούμενο. Το μουσείο του 21^{ου} αιώνα καλείται να αποτελέσει παράγοντα κοινωνικής συνοχής κι ενσωμάτωσης, τόπο συνάντησης των μελών της τοπικής κοινωνίας και πεδίο διαλόγου και συμμετοχικής δράσης (Black 2009: 22).

Οι έρευνες και τα προγράμματα ανάπτυξης κοινού, καθώς και η αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών αποδεικνύουν την έμφαση του σύγχρονου μουσείου στην καλλιέργεια μίας αμφίδρομης επικοινωνίας με ποικίλες κατηγορίες κοινού. Οι συμμετοχικές πρακτικές, που εφαρμόζονται τις τελευταίες δεκαετίες σε μουσεία της

Ευρώπης και της Αμερικής, αντανακλούν την αντίληψη που αναφέρει η Hooper-Greenhill ότι το μουσείο, πλέον, δεν αποτελεί ένα στατικό χώρο έργων τέχνης, αλλά ένα ενεργό μαθησιακό περιβάλλον για τους ανθρώπους κι ένα μέσο επικοινωνίας (Hooper-Greenhill 1994:1,3).

Το σύγχρονο μουσείο επιδιώκει να γίνει ένα μέρος για όλους εμάς και να χτίσει νέες σχέσεις με τις κοινότητες. Η Crooke χαρακτηρίζει τη σχέση μουσείου-κοινότητας «συμβιωτική», καθώς το μουσείο χρειάζεται την κοινότητα για να δικαιολογήσει την ύπαρξή του και να διασφαλίσει τη βιωσιμότητά του, ενώ η κοινότητα χρειάζεται το μουσείο για να διατηρήσει τις ιστορίες της και να εκφράσει την ταυτότητά της (Crooke 2007:1). Η Witcomb υποστηρίζει ότι το μουσείο, βάζοντας στην καρδιά της λειτουργίας του την κοινότητα, δίνει φωνή στους λιγότερο ισχυρούς σε μια διαδικασία αυτογνωσίας κι ενδυνάμωσης (Witcomb 2007:133). Στην ίδια κατεύθυνση, οι Peers και Brown επισημαίνουν τον ρόλο του σύγχρονου μουσείου ως συνεργάτη με τους ανθρώπους των κοινοτήτων, που στο παρελθόν αποτέλεσαν την πηγή προέλευσης των αντικειμένων των συλλογών τους (source community). Σε αυτή τη συνεργασία, η σχέση μουσείου και κοινότητας βασίζεται στην ισότητα και εμπεριέχει το μοίρασμα δεξιοτήτων, γνώσης και δύναμης, ώστε να παραχθεί κάτι που αξίζει και για τα δύο μέρη (Peers και Brown 2007:520).

Τη δεκαετία του '90, ο αστικός κοινωνιολόγος Ray Oldenburg ανέπτυξε την έννοια του *Τρίτου Χώρου*, ως το μέρος εκείνο το οποίο διαφοροποιείται από τον χώρο της κατοικίας και της εργασίας και αφορά στην ικανοποίηση της ανάγκης για κοινωνική συναναστροφή. Για τον Oldenburg, ο *Τρίτος Χώρος* περιλαμβάνει όλα τα μέρη που συχνάζουν οι άνθρωποι και στα οποία η επίσκεψη αποτελεί μέρος της καθημερινότητας. Τα περιβάλλοντα *Τρίτου Χώρου* (καφέ, μπαρ, λέσχες, βιβλιοπωλεία κ.ά.) δίνουν τη δυνατότητα στους ανθρώπους να χαλαρώνουν, να συζητούν, να μοιράζονται εμπειρίες, να ψυχαγωγούνται και να δημιουργούν σχέσεις. Η προσβασιμότητα και η απουσία κριτηρίων αποκλεισμού καθιστούν τον *Τρίτο Χώρο* ένα μέρος συμπερίληψης και ενσωμάτωσης, ένα ζωτικό χώρο άτυπης κοινωνικής ζωής (Oldenburg 1997:16).

Η συζήτηση σχετικά με τις δυνατότητες επιτυχίας του μοντέλου Τρίτου Χώρου στην Ευρώπη και τις Η.Π.Α. αφορά και το χώρο των μουσείων. Το 9^ο ετήσιο συνέδριο του μουσείου Μπενάκη το Νοέμβριο 2019 με τίτλο «*Το Μουσείο Μου: Το Μουσείο ως Σημείο Συνάντησης*» πραγματεύτηκε ακριβώς αυτές τις δυνατότητες και διερεύνησε το θέμα της

λειτουργίας των μουσείων ως χώρων για διαπολιτισμικό διάλογο, ακτιβισμό και εμπλοκή κοινοτήτων.² Μέσα από τις ομιλίες και τα εργαστήρια του συνεδρίου, αναδείχθηκε η αξία τού να παρέχουν τα μουσεία ένα χώρο συνάντησης για ανθρώπους, που είτε επιθυμούν να αποκτήσουν αλλά και να μοιραστούν εμπειρίες, ενδιαφέροντα και αντιλήψεις, είτε θέλουν απλώς να βρίσκονται σε έναν ανοιχτό, προσβάσιμο κι ευχάριστο περιβάλλον, όπου είναι όλοι ευπρόσδεκτοι.³

Συνοπτικά, ο κοινωνικός ρόλος του σύγχρονου μουσείου αντανακλά τη δυναμική των ευρύτερων κοινωνικών αλλαγών σε παγκόσμιο επίπεδο. Το σύγχρονο μουσείο επιδιώκει να είναι ενεργό και παρόν στη ζωή των ανθρώπων της κοινότητας λειτουργώντας ως πεδίο διαλόγου και συμμετοχικής δράσης. Η φράση “ ένα μέρος για όλους” συμπυκνώνει και προβάλλει το ζητούμενο για τον κοινωνικό ρόλο του σύγχρονου μουσείου.

2.3 Το συν-μουσείο: χαρακτηριστικά, σχέση με τη μουσειακή εκπαίδευση, καλές πρακτικές

Το συν-μουσείο αφορά στο συμμετοχικό μουσείο, δηλαδή στο μουσείο το οποίο δεν αντιμετωπίζει το κοινό ως παθητικό καταναλωτή πολιτιστικών προϊόντων αλλά ως συνεργάτη και συν-διαμορφωτή μουσειακού περιεχομένου. Το συμμετοχικό μουσείο εξερευνά τις δυνατότητες των συμμετοχικών πρακτικών τόσο στο πλαίσιο του επαναπροσδιορισμού της ταυτότητάς του όσο και στο πεδίο της δημιουργίας εκθέσεων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων, εκδηλώσεων κ.ά. Σύμφωνα με τη Simon, το συμμετοχικό μουσείο είναι το μέρος εκείνο, όπου οι επισκέπτες δημιουργούν, μοιράζονται κι επικοινωνούν μεταξύ τους με βάση ένα θέμα, που είναι ενδιαφέρον για αυτούς και ταυτόχρονα προωθεί την αποστολή του μουσείου (Simon 2010).

Ο σκοπός του συμμετοχικού μουσείου είναι να ικανοποιεί την ανάγκη των επισκεπτών για ενεργητική συμμετοχή με τρόπο που να διευρύνει την αποστολή και τις βασικές αρχές του οργανισμού. Επομένως, το συμμετοχικό μουσείο δεν είναι ένα ακόμα είδος

---

² Ο ιστότοπος του συνεδρίου είναι: <https://www.thecomuseum.org/?lang=el>.

³ Οι ομιλίες του συνεδρίου είναι διαθέσιμες στο: <https://www.blod.gr/events/to-mouseio-mou-to-mouseio-os-simeio-synantisis/>.

μουσείου. Όλα τα μουσεία, ανεξάρτητα από μέγεθος, γεωγραφική θέση, είδος συλλογών προϋπολογισμό κ.λπ. μπορούν να είναι συμμετοχικά. Η συμμετοχή για τον Black αποτελεί ένα ποιοτικό χαρακτηριστικό του ελκυστικού μουσείου και είναι περισσότερο τρόπος σκέψης, παρά οικονομικό ζήτημα (Black 2009:316). Η ενσωμάτωση συμμετοχικών πρακτικών στη δημιουργία και διαχείριση μουσειακών εκθέσεων και προγραμμάτων είναι ένα επιπλέον εργαλείο για τους επαγγελματίες του μουσείου, ώστε αυτό να αποτελέσει έναν κοινωνικό χώρο. Η αποστολή, επομένως, του συμμετοχικού μουσείου είναι να προωθήσει τον κοινωνικό ρόλο του σύγχρονου μουσείου χτίζοντας σχέσεις διαλόγου και συνεργασίας με τα μέλη της κοινότητας, ώστε να καταστεί σημαντικός παράγοντας στην ανάπτυξη και την ευημερία της.

Η έννοια του συν-μουσείου συνάδει με την έννοια του μουσείου ως χώρου συνάντησης των ανθρώπων της κοινότητας. Το συν-μουσείο μπορεί να αποτελέσει ένα “στέκι” για τα μέλη της κοινότητας, που επιθυμούν να διερευνήσουν τα θέματα που τους ενδιαφέρουν μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες μετέχοντας σε μία διευρυμένη από τη δική τους οπτική μουσειακή εμπειρία. Και ακριβώς στη διαμόρφωση των συμμετοχικών διαδικασιών, η μουσειοεκπαιδευτική λειτουργία, όπως παρουσιάζεται στη συνέχεια, τροφοδοτεί το συν-μουσείο με ιδέες, μεθόδους και πρακτικές, ώστε να είναι αποτελεσματικό στην υλοποίηση των στόχων του.

Η συμμετοχή του κοινού στο μουσείο μπορεί να λάβει διάφορες μορφές. Σύμφωνα με την Kershaw, η Διεθνής Ένωση για τη Συμμετοχή του Κοινού (IAP2) προσδιορίζει ένα φάσμα συμμετοχής για την κοινότητα, που κυμαίνεται από την απλή συμμετοχή στην πληροφορία μέχρι τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων.⁴ Συγκεκριμένα, αναφέρει την πληροφόρηση (inform), τη συμβουλευτική (consult), την εμπλοκή (involve), τη συνεργασία (collaborate) και την ενδυνάμωση (empower) (Kershaw 2013:3).

Για τη Simon, η συμμετοχικότητα μαζί με την αντιπροσωπευτικότητα σε έναν πολιτιστικό οργανισμό αποτελούν βασικά στοιχεία, ώστε αυτός να είναι σχετικός με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες της κοινότητας μέσα στην οποία λειτουργεί. Ως διευθύντρια του μουσείου Τέχνης και Ιστορίας στη Santa Cruz της Καλιφόρνια, βασίστηκε και υλοποίησε την ιδέα το μουσείο να είναι από (αντιπροσώπευση) και με

---

⁴ Για την αναλυτική περιγραφή του φάσματος συμμετοχής του κοινού, βλ. https://cdn.ymaws.com/www.iap2.org/resource/resmgr/pillars/Spectrum_8.5x11_Print.pdf.

(συμμετοχή) την κοινότητα, ώστε να αποτελεί ένα μουσείο για όλους.⁵ Η ιδέα αυτή αποτέλεσε το έναυσμα για τη σύσταση του οργανισμού OF/BY/FOR ALL το 2018, σκοπός του οποίου είναι να συνδέσει, ενδυναμώσει και να επιταχύνει τις πρακτικές συμπερίληψης της κοινότητας στις λειτουργίες των πολιτιστικών οργανισμών.⁶

Η Simon εξετάζοντας τα χαρακτηριστικά και τους στόχους του συμμετοχικού μουσείου καταγράφει και αναλύει τέσσερα μοντέλα, τα οποία διαφέρουν σε επιμέρους σημεία, όπως στον τρόπο συμμετοχής, στον έλεγχο της διαδικασίας, στη διάθεση ανθρώπινων πόρων από την πλευρά του μουσείου, στην επίδραση του αποτελέσματος στους μη-συμμετέχοντες. Το κοινό τους σημείο, επισημαίνει η Simon, είναι ότι ο σχεδιασμός τους βασίζεται στην αρχή από το *εγώ-στο-εμείς* (“me-to-we” design), δηλαδή στη δημιουργία συνδέσεων ανάμεσα σε άτομα που εκκινούν από ποικίλα και ανομοιογενή υπόβαθρα. Με βάση τις προσωπικές τους εμπειρίες και στο πλαίσιο των συλλογών του μουσείου, οι συμμετέχοντες ενθαρρύνονται να γίνουν δημιουργοί, συλλέκτες, κριτικοί. Αλλά και το ευρύτερο κοινό του μουσείου προσκαλείται να αλληλεπιδράσει με το αποτέλεσμα ενός συμμετοχικού έργου και να έχει εκτός από τον ρόλο του θεατή και αυτόν του σχολιαστή (Simon 2010).

Συγκεκριμένα, τα τέσσερα μοντέλα συμμετοχής που παρουσιάζει η Simon είναι αυτά της συνεισφοράς, της συνεργασίας, της συν-δημιουργίας και της φιλοξενίας. Στο μοντέλο της συνεισφοράς, τα άτομα, είτε ως μεμονωμένοι επισκέπτες είτε ως ομάδες (focus groups), μοιράζονται αντικείμενα, ιδέες, ιστορίες και σχόλια σε φυσικό ή ψηφιακό χώρο. Αφορά σε στοχευμένες δράσεις, μικρής διάρκειας και χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις ως προς το χρόνο που το προσωπικό του μουσείου θα αφιερώσει στην προετοιμασία και τη διαχείρισή τους. Ωστόσο, οι συνεισφέροντες, καθώς αντιλαμβάνονται ότι το μουσείο εκτιμά και αναγνωρίζει τη συμβολή τους, μπορεί να θελήσουν να εμπλακούν σε μεγαλύτερης διάρκειας συμμετοχικές δράσεις και να γίνουν συνεργάτες του μουσείου.

Στο μοντέλο της συνεργασίας, το μουσείο και οι συμμετέχοντες, συνήθως μία συγκεκριμένη ομάδα, δεσμεύονται στην τήρηση όρων, διαδικασιών και χρονοδιαγραμμάτων για την παραγωγή συγκεκριμένου έργου. Το προσωπικό του μουσείου καθορίζει τη βασική ιδέα και θέτει τους όρους της συμμετοχής με βάση τους

---

⁵ Για τις συμμετοχικές δράσεις του Santa Cruz Museum for Art and History, βλ. <https://santacruzmah.org/co-create-with-us>.

⁶ Σχετικά με την ιστορία, το όραμα και τις δράσεις του οργανισμού OF/BY/FOR ALL, βλ. <https://www.ofbyforall.org>.

στόχους και τις δυνατότητες του οργανισμού. Συνεργάζεται στενά με την ομάδα κι ελέγχει τη διαδικασία, ενώ οι συμμετέχοντες επηρεάζουν την κατεύθυνση και το περιεχόμενο του τελικού προϊόντος. Στο μοντέλο της συνεργασίας βασίστηκε η πρόταση πρακτικής εφαρμογής για την ανάπτυξη συμμετοχικής μουσειοεκπαιδευτικής δράσης στο MET Π.Π., η οποία παρουσιάζεται στο επόμενο κεφάλαιο. Επέλεξα το μοντέλο της συνεργασίας, επειδή το MET Π.Π., καθώς είναι προσανατολισμένο στην εμπλοκή διαφορετικών ομάδων κοινού, υιοθετεί συνεργατικές πρακτικές για την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών του δραστηριοτήτων. Έτσι, είχα την ευκαιρία να ωφεληθώ από την προηγούμενη εμπειρία του μουσείου σε όλες τις φάσεις ανάπτυξης της δράσης.

Το τρίτο μοντέλο που προτείνει η Simon είναι το μοντέλο της συν-δημιουργίας. Στην περίπτωση αυτή, οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων αποτελούν το σημείο εκκίνησης για τη δημιουργία προγραμμάτων, των οποίων οι στόχοι είναι ευθυγραμμισμένοι με την αποστολή του οργανισμού. Ο οργανισμός δεν προκαθορίζει το αποτέλεσμα του έργου. Δημιουργεί από κοινού με τους συμμετέχοντες τις αρχές για το τι αναμένεται και το τι είναι αποδεκτό. Τους παρέχει τα εργαλεία για την ανάπτυξη και τη διαχείριση του προγράμματος, καθώς και την υποστήριξη για την επιτυχημένη ολοκλήρωσή του.

Τέλος, στο μοντέλο της φιλοξενίας, ο οργανισμός προσκαλεί τα μέλη της κοινότητας να χρησιμοποιήσουν τις δομές του για να δημιουργήσουν και να διαχειριστούν ένα δικό τους έργο. Τους παρέχει οδηγίες και πόρους, αλλά δεν παρεμβαίνει στη διαδικασία και το αποτέλεσμα του έργου. Το μοντέλο αυτό λειτουργεί προς την κατεύθυνση ανάδειξης του οργανισμού ως χώρου κοινωνικής συνάντησης για δημιουργία και επικοινωνία.

Σε συνάρτηση με αυτά που προαναφέρθηκαν, η μουσειακή εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα προάγει τον συμμετοχικό χαρακτήρα του μουσείου ως χώρου επικοινωνίας κι ενεργητικής συμμετοχής. Η εκπαιδευτική λειτουργία του σύγχρονου μουσείου έχει διευρυνθεί, καθώς στη μάθηση και την ψυχαγωγία έχει προστεθεί το τρίπτυχο συμμετοχή-εμπειρία-δημιουργία. Η Νικονάνου αναφέρει ότι η έννοια της συμμετοχής είναι πολύ διαδεδομένη στη μουσειοπαιδαγωγική διαδικασία εδώ και αρκετές δεκαετίες και έχει προσλάβει ποικίλα περιεχόμενα. Ταυτίστηκε, αρχικά, με τα συμμετοχικά, διαδραστικά, κατασκευασμένα εκθέματα, που αναπτύχθηκαν σε κέντρα επιστημών, μουσεία τεχνολογίας και παιδικά μουσεία με την ταυτόχρονη εισαγωγή διαλογικών, βιωματικών μεθόδων και την αξιοποίηση τεχνολογικών μέσων (Νικονάνου 2015:15).

Στο πλαίσιο του συμμετοχικού μουσείου, η μουσειακή εκπαίδευση, με τις δραστηριότητες που αναπτύσσει και τα μέσα που αξιοποιεί, έχει καθοριστικό ρόλο στην επίτευξη της ισότιμης πρόσβασης και πολυφωνίας. Αυτό συμβαίνει, επειδή η μουσειακή εκπαίδευση δεν είναι μόνο αποτέλεσμα αλλά και διαδικασία, η οποία σχεδιάζεται και αναπτύσσεται μέσα από συμμετοχικές πρακτικές. Όπως επισημαίνει η Νικονάνου, στις μουσειοπαιδαγωγικές επιλογές που γίνονται με στόχο την πραγμάτωση της μάθησης και εμπειρίας, προστίθενται διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, στις οποίες οι επισκέπτες προσδιορίζουν τους όρους του “παιχνιδιού” στη βάση της ισότιμης επικοινωνίας του μουσείου μαζί τους (Νικονάνου 2015:15).

Με βάση όσα προαναφέρθηκαν, θεωρώ ότι η μουσειακή εκπαίδευση αποτελεί πηγή καινοτόμων ιδεών και πρακτικών για το συμμετοχικό μουσείο. Κι αυτό, επειδή μπορεί να λειτουργήσει ανανεωτικά και σε άλλες μουσειακές λειτουργίες, όπως στον τομέα της επιμέλειας των εκθέσεων, καθώς παρέχει μεθοδολογικά εργαλεία ενεργητικής μάθησης και εργασίας σε ομάδες.⁷ Επίσης, ως λειτουργία κατεξοχήν επικοινωνιακή και εξωστρεφής, βρίσκεται σε συνεχή και στενή επαφή με διαφορετικές ομάδες κοινού. Μέσα από προγράμματα βιωματικής προσέγγισης των μουσειακών συλλογών, η μουσειακή εκπαίδευση χτίζει μακροχρόνιες σχέσεις εμπιστοσύνης με συγκεκριμένα είδη κοινού (π.χ. σχολική κοινότητα, οικογένειες, άτομα με ειδικές ικανότητες). Μέσα από τα στάδια ανάπτυξης μουσειοεκπαιδευτικών δράσεων, το μουσείο αποκτά σημαντικές πληροφορίες για τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες και τις επιθυμίες των ανθρώπων της κοινότητας, τους δυνητικούς, δηλαδή, συνεργάτες του.

Στο πλαίσιο του συμμετοχικού μουσείου, η μουσειακή εκπαίδευση συμβάλλει στην καλλιέργεια και εδραίωση της συμμετοχικής κουλτούρας τόσο στο προσωπικό όσο και στο κοινό του μουσείου. Η συμμετοχική κουλτούρα αποτελεί ένα στοιχείο απαραίτητο για τη βιωσιμότητα των συμμετοχικών δράσεων. Δεν αρκούν μεμονωμένες, ευκαιριακές συμμετοχικές δράσεις για να είναι ένα μουσείο συμμετοχικό. Η Simon παρατηρεί ότι η διατήρηση της συμμετοχικότητας απαιτεί μία αναπροσαρμογή της κουλτούρας του οργανισμού με όρους προσωπικού, χρηματοδότησης και λειτουργίας των προγραμμάτων (Simon 2010). Τέλος, οι συμμετοχικές μουσειοεκπαιδευτικές δράσεις αναδεικνύουν την εκπαιδευτική αξία της συμμετοχής για το κοινό (ανάπτυξη δεξιοτήτων,

---

⁷ Παράδειγμα αποτελεί η σύνθεση ψηφιακού μουσειακού χώρου με συνεπιμέλεια μαθητών κι εκπαιδευτικών. Βλ. το κείμενο των Παπαϊωάννου, Α. Γ., Στεργιάκη, Γ. Α. 2013. *Σχολείο-Μουσείο-Ψηφιακός κόσμος. Σύνθεση ψηφιακού μουσειακού χώρου με συνεπιμέλεια μαθητών κι εκπαιδευτικών.*

κοινωνικοποίηση, οικοδόμηση γνώσεων) και καθιστούν σαφή την εκπαιδευτική αποστολή του συμμετοχικού μουσείου.

Τα παρακάτω παραδείγματα καλών πρακτικών σχετικά με συμμετοχικές μουσειο-εκπαιδευτικές δράσεις αποτελούν τη μεταφορά στη μουσειακή πράξη των θεωρητικών στοιχείων που προαναφέρθηκαν. Επιλέχθηκαν με κριτήριο την ενσωμάτωση των τριών αξιών που αναφέρει η Simon ως βασικό συστατικό μιας συμμετοχικής εμπειρίας, δηλαδή της μαθησιακής αξίας (learning value), της κοινωνικής αξίας (social value) και της εργασιακής αξίας (work value). Σύμφωνα με τη Simon, η μαθησιακή αξία αφορά στην απόκτηση/καλλιέργεια δεξιοτήτων έρευνας και δημιουργικότητας. Η κοινωνική αξία αφορά στο αν οι επισκέπτες νιώθουν να συνδέονται περισσότερο με τον οργανισμό και να αποκτούν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση για τις ικανότητές τους να συμβάλουν στο έργο. Τέλος, η εργασιακή αξία αφορά στο παραγόμενο έργο και στη χρησιμότητά του για τον οργανισμό (Simon 2010).

Το πρώτο παράδειγμα προέρχεται από τον διεθνή οργανισμό για την προώθηση των παιδικών μουσείων (Hands-on International), ο οποίος ζήτησε από τα μουσεία-μέλη του να δημιουργήσουν ένα σύντομο βίντεο με τις ιδέες των παιδιών-επισκεπτών για το τι είναι μουσείο. Το βίντεο έπρεπε να παρουσιάζει τους νεαρούς επισκέπτες να στέκονται μπροστά από το αγαπημένο τους έκθεμα και να απαντούν στην ερώτηση: «Πες μας τρία πράγματα που τα παιδιά μπορούν να κάνουν στο μουσείο και τρία πράγματα που εσύ θα ήθελες να κάνουν».⁸ Το τελικό αποτέλεσμα αφορούσε στη δημιουργία μίας ταινίας, που θα συνόψιζε τις ιδέες και τα σχόλια παιδιών από όλο τον κόσμο. Θα προβαλλόταν στα κοινωνικά μέσα στη 12^η Διάσκεψη του Οργανισμού τον Οκτώβριο 2019 και θα ήταν διαθέσιμο στα συμβαλλόμενα μέρη.

Το παραπάνω παράδειγμα αποτελεί μία συμμετοχική δράση με διπλό επίπεδο συνεισφοράς, όπου τα μουσεία προσκαλούνται να συνεισφέρουν το αποτέλεσμα που προκύπτει από μία, επίσης, συμμετοχική δράση. Ο Οργανισμός Hands-on International προσκαλεί τα μουσεία-μέλη του σε μία συμμετοχική διαδικασία συνεισφοράς οπτικο-ακουστικού υλικού. Στη συνέχεια, τα μουσεία προσκαλούν κάθε ενδιαφερόμενο επισκέπτη ή ομάδα επισκεπτών με παιδί/ά, σε μία δομημένη συμμετοχική εκπαιδευτική δράση (καθορίζεται το τι και το πώς), στην οποία οι συμμετέχοντες αναλαμβάνουν ρόλο

---

⁸ Βλ. <https://www.hands-on-international.net/call-shortclip-children-in-museums/>.

παρουσιαστή, σκηνοθέτη, παραγωγού. Επίσης, η συγκεκριμένη δράση χαρακτηρίζεται από πρωτοτυπία, αξιοποιεί σύγχρονες τεχνολογίες (χρήση κινητού τηλεφώνου για βιντεοσκόπηση) και δημιουργεί μία ευχάριστη επικοινωνιακή κατάσταση για όλους τους συμμετέχοντες. Έτσι, η μουσειακή εμπειρία που αποκτούν έχει μαθησιακή, κοινωνική και εργασιακή αξία.

Το δεύτερο παράδειγμα προέρχεται από ένα σύνθετο συμμετοχικό πρόγραμμα, που υλοποίησε το μουσείο του Λονδίνου τη δεκαετία του 1990 στη βάση της αποδοχής της πολιτιστικής διαφορετικότητας. Το πρόγραμμα είχε τον τίτλο «*The Peopling of London Project*» και ο σκοπός του ήταν να παρουσιάσει τη μακρά ιστορία μιας πολυπολιτισμικής πόλης, όπως το Λονδίνο, σε ένα πλουραλιστικό κοινό όπως οι κάτοικοι του Λονδίνου (Merriman 2007:335). Το πρόγραμμα έδωσε στο εκπαιδευτικό τμήμα του μουσείου την ευκαιρία να αναπτύξει συνεργασίες με σχολεία, δασκάλους, εκπαιδευτικούς οργανισμούς. Συγκεκριμένα, το προσωπικό του μουσείου ενθάρρυνε μαθητές δημοτικού να δημιουργήσουν σχέδια εργασίας στην τάξη τους με σκοπό τη διερεύνηση ζητημάτων μετανάστευσης στην οικογένειά τους. Το παραγόμενο υλικό ενσωματώθηκε στο εισαγωγικό μέρος της κύριας έκθεσης του προγράμματος (Merriman 2007:352).

Και σε αυτό το παράδειγμα, η συμμετοχική εκπαιδευτική δράση ενσωματώνει τη μαθησιακή αξία της έρευνας ενός θέματος, που αφορά άμεσα τους συμμετέχοντες και το άμεσο περιβάλλον τους. Επίσης, δημιουργεί σχέση εμπιστοσύνης με το μουσείο και τους οργανωτές της δράσης, που ενθαρρύνουν την ανάπτυξη των σχεδίων εργασίας (κοινωνική αξία). Τέλος, το παραγόμενο έργο αποκτά εργασιακή αξία, καθώς διαχέεται στην κοινότητα μέσω της ενσωμάτωσής του στην έκθεση του συνολικού έργου.

Τελευταίο, αλλά όχι λιγότερο σημαντικό, παρουσιάζω τη δράση συν-δημιουργίας μουσείου-σχολείου, που ανέπτυξε το ΜΕΤ Π.Π. το 2018 σε συνεργασία με το Τμήμα Αγωγής Υγείας Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αχαΐας και Δημοτικά σχολεία της Αχαΐας στο πλαίσιο του Τοπικού Θεματικού Δικτύου Αγωγής Υγείας «*Κολλημένος στο Διαδίκτυο; Ποτέ!*». Οι εμπλεκόμενοι φορείς συνεργάστηκαν στον σχεδιασμό του πλαισίου και των στόχων του έργου καθώς και στην ανάπτυξη βιωματικών δραστηριοτήτων. Στη συνέχεια, ενεπλάκησαν οι μαθητές, καθώς σε επίπεδο τάξης ασχολήθηκαν με το θέμα,

επισκέφθηκαν το μουσείο και δημιούργησαν επιπλέον εκπαιδευτικό υλικό. Το υλικό αυτό αξιοποιήθηκε από το ΜΕΤ Π.Π. για την ανάπτυξη νέων εκπαιδευτικών δράσεων.⁹

Η εκπαιδευτική αξία της συγκεκριμένης δράσης συνίσταται σε δύο σημεία: α) στις εισαγωγικές συναντήσεις εργασίας των εκπαιδευτικών με το μουσείο στη φάση της προετοιμασίας, όσο και στα βιωματικά εργαστήρια στα οποία συμμετείχαν εκπαιδευτικοί και μαθητές στον χώρο του μουσείου. β) στην ενασχόληση με το θέμα στην τάξη για δύο μήνες. Στο διάστημα αυτό, εκπαιδευτικοί, μαθητές και το μουσείο αλληλεπίδρασαν στη βάση της συν-δημιουργίας μουσείου-σχολείου αναπτύσσοντας έναν ισχυρό δεσμό, ώστε να υπάρξουν και μελλοντικές συνεργασίες (κοινωνική αξία). Τέλος, οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές έγιναν συν-δημιουργοί των εκπαιδευτικών υπηρεσιών που τους προσφέρει το μουσείο (εργασιακή αξία), καθώς συνεισέφεραν υλικό, που θα αξιοποιηθεί σε προσεχείς εκπαιδευτικές δράσεις του ΜΕΤ Π.Π..

Συνοψίζοντας, ο επιθετικός προσδιορισμός “συμμετοχικό” αποτελεί ένα πολυδιάστατο ποιοτικό χαρακτηριστικό του σύγχρονου μουσείου. Το βασικό συστατικό στοιχείο του συμμετοχικού μουσείου αποτελεί η εμπλοκή της κοινότητας στις μουσειακές λειτουργίες μέσω της αντιπροσώπευσης, της συνεργασίας και της διάχυσης. Το στοιχείο αυτό διατρέχει όλες τις εκφάνσεις του συμμετοχικού μουσείου. Η εκπαιδευτική λειτουργία συνδέεται άμεσα με το συμμετοχικό μουσείο, καθώς διαμορφώνει συμμετοχικές εκπαιδευτικές διαδικασίες, τροφοδοτεί με ιδέες και μεθόδους άλλες μουσειακές λειτουργίες, αφουγκράζεται τις ανάγκες, τις προσδοκίες και τα ενδιαφέροντα των ανθρώπων της κοινότητας.

Στο συν-μουσείο, η εκπαιδευτική λειτουργία διευρύνει τους στόχους της μάθησης και της ψυχαγωγίας, επειδή ενσωματώνει διαδικασίες απόκτησης εμπειρίας και όχι προσφέροντας αποτελέσματα παθητικής κατανάλωσης. Επιπλέον, η μουσειακή εκπαίδευση προάγει την οικοδόμηση συμμετοχικής κουλτούρας στην κοινότητα συμβάλλοντας στην ανάδειξη και εδραίωση του κοινωνικού ρόλου του μουσείου. Οι καλές πρακτικές που παρουσιάστηκαν αποτελούν εύλογα παραδείγματα αυτής της θεώρησης.

---

⁹ Η δράση παρουσιάστηκε στο 5^ο Διεθνές Συνέδριο για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας, Λάρισα, 11-13 Οκτωβρίου, 2019. Τα πρακτικά του συνεδρίου είναι διαθέσιμα από τον ιστότοπο: <https://synedrio.epep.gr/el/to-synedrio/praktika-synedriou>.

2.4 Συμπερασματικά

Το παρόν κεφάλαιο προσέγγισε μέσω της βιβλιογραφικής επισκόπησης το πρώτο ερευνητικό ερώτημα της διατριβής, δηλαδή πώς συνεισφέρει η προσέγγιση του συν-μουσείου στην εκπαιδευτική λειτουργία. Διαπιστώθηκε ότι το συμμετοχικό μουσείο, δηλαδή το μουσείο το οποίο λειτουργεί *από, μαζί και για* τους ανθρώπους της κοινότητας με την οποία συμβιώνει, εκφράζει τον κοινωνικό ρόλο του σύγχρονου μουσείου. Η εκπαιδευτική λειτουργία, ως κατεξοχήν εξωστρεφής κι επικοινωνιακή λειτουργία του μουσείου, αποτελεί πρόσφορο πεδίο έκφρασης της συμμετοχικότητας μέσα από ένα μεγάλο φάσμα δραστηριοτήτων στη βάση καινοτόμων ιδεών και μεθόδων. Το συν-μουσείο προσεγγίζει όλες τις λειτουργίες του με την οπτική του “συν”, η οποία στην περίπτωση της εκπαιδευτικής λειτουργίας εκφράζεται με όρους συνεισφοράς, συνεργασίας, συν-δημιουργίας, συσχέτισης (συν-σχέτισης), και συμπερίληψης (συν-περίληψης). Έτσι, η προσέγγιση του συν-μουσείου ανέδειξε την εκπαιδευτική λειτουργία ως γέφυρα για την ανάπτυξη και την εδραίωση της επικοινωνίας του μουσείου με την κοινότητα .

Κεφάλαιο 3

Το συν-μουσείο: από τη θεωρία στην πράξη

Το κεφάλαιο αυτό προσεγγίζει το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα της διατριβής, δηλαδή το ποια είναι τα συμμετοχικά χαρακτηριστικά στις μουσειακές εκπαιδευτικές δράσεις, και πώς αυτά επιτυγχάνονται. Χωρίζεται σε πέντε υποκεφάλαια, τα οποία συνεισφέρουν στην αποτύπωση της διαδικασίας για τον σχεδιασμό, υλοποίηση και αξιολόγηση της συμμετοχικής εκπαιδευτικής δράσης στο ΜΕΤ Π.Π. Αρχικά, παρουσιάζεται το σκεπτικό της προσέγγισης (3.1). Στη συνέχεια, γίνεται εκτενής αναφορά στο ΜΕΤ Π.Π., ώστε να τεκμηριωθεί η καταλληλότητά του για τη δράση (3.2). Ακολουθούν η περιγραφή του σχεδιασμού και της υλοποίησης (3.3), η αξιολόγηση και η συζήτηση των αποτελεσμάτων (3.4). Τέλος, συνοψίζονται τα στοιχεία που προσεγγίζουν το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα (3.5).

3.1 Το σκεπτικό της προσέγγισης

Η προσέγγιση του δεύτερου ερευνητικού ερωτήματος μετατόπισε το κέντρο βάρους της έρευνας σε πρακτικά θέματα: εύρεση κατάλληλου μουσείου κοντά στο χώρο διαμονής μου, διερεύνηση ενδιαφέροντος για το θέμα από την πλευρά του μουσείου, καθορισμός πλαισίου εργασίας, απαιτήσεις σε ανθρώπινους και υλικούς πόρους κ.ά. Θεώρησα πως το ΜΕΤ Π.Π. ήταν το κατάλληλο μουσείο για την περίπτωση, καθώς επιδιώκει την ενσωμάτωση συμμετοχικών πρακτικών στη λειτουργία του. Μάλιστα, στο παρελθόν, είχα συνεργαστεί με το ΜΕΤ Π.Π και γνώριζα ότι είναι ανοιχτό σε νέες ιδέες, ιδιαίτερα στο πεδίο των εκπαιδευτικών δράσεων. Έτσι, όταν επικοινωνήσα με την κ. Θεολόγη-Γκούτη, υπεύθυνη Επικοινωνίας κι Εκπαιδευτικών δράσεων του μουσείου, με σκοπό να διερευνήσω το ενδεχόμενο συνεργασίας στο πλαίσιο του πρακτικού σκέλους της διατριβής μου, η αποδοχή ήταν εξασφαλισμένη. Ήμουν στο σωστό μέρος.

3.2 Το μουσείο της προσέγγισης: το Μουσείο Επιστημών και Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Πάτρας (ΜΕΤ Π.Π.)

Ο στόχος του υποκεφαλαίου είναι να παρουσιάσει κριτικά το ΜΕΤ Π.Π. και να δείξει κατά πόσο είναι κατάλληλο να λειτουργήσει ως συν-μουσείο. Αρχικά, παρουσιάζονται το προφίλ, η αποστολή, ο σκοπός και οι στόχοι, καθώς και η μόνιμη έκθεση του μουσείου. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι εκπαιδευτικές δράσεις του ΜΕΤ Π.Π. με έμφαση στη σχέση μουσείου-σχολείου στη βάση της συνεργασίας και της συν-δημιουργίας. Τέλος, ο κριτικός συσχετισμός των παραπάνω τεκμηριώνει την καταλληλότητα του ΜΕΤ Π.Π. να υιοθετήσει τα χαρακτηριστικά του συν-μουσείου.

3.2.1 Γιατί το ΜΕΤ Π.Π.;

Το ΜΕΤ Π.Π. βρίσκεται στην Πανεπιστημιούπολη του Πανεπιστημίου Πάτρας και άνοιξε για το κοινό το 2009.¹⁰ Η αποστολή του είναι να δημιουργήσει ένα συνδεδεμένο κρίκο ανάμεσα στο Πανεπιστήμιο της Πάτρας και την τοπική κοινωνία, ιδιαίτερα την Πάτρα και την Αχαΐα. Την αποστολή του εκφράζει ο βασικός σκοπός του μουσείου, που είναι ο επιστημονικός και τεχνολογικός εγγραμματισμός της εκπαιδευτικής κοινότητας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και της τοπικής κοινωνίας. Για τον σκοπό αυτό συλλέγει, συντηρεί και μελετά τεκμήρια Επιστημών και Τεχνολογίας από τα υπάρχοντα Τμήματα του Πανεπιστημίου Πάτρας. Προβάλλει την επιστημονική και τεχνολογική κληρονομιά μέσω της έρευνας, της εκπαίδευσης και της ψυχαγωγίας (Θεολόγη-Γκούτη 2014:38).

Η υπεύθυνη του ΜΕΤ Π.Π. για τη μόνιμη έκθεση και την επικοινωνία αναφέρει τους εξής στόχους για την επίτευξη του βασικού σκοπού: α) να διαδώσει την επιστήμη σε όσο το δυνατόν περισσότερα και διαφορετικά είδη κοινού, β) να συμβάλει στην κατανόηση από το κοινό θεμάτων επιστήμης και τεχνολογίας με τα οποία είναι καθημερινά σε επαφή, γ) να δημιουργήσει ένα βιωματικό εκπαιδευτικό εργαλείο για τη διδασκαλία της Ιστορίας της Επιστήμης και της Τεχνολογίας και δ) να καλύψει την έλλειψη πανεπιστημιακών μουσείων, ιδιαίτερα στη Δυτική Ελλάδα (Θεολόγη-Γκούτη 2014:37).

---

¹⁰ Το ΜΕΤ Π.Π. παρουσιάζεται διαδικτυακά στο : <http://old.upatras.gr/index/page/id/68#mgmt>.

Η μόνιμη έκθεση του ΜΕΤ Π.Π. έχει τίτλο «Οι τηλεπικοινωνίες στη ζωή μας» και είναι αποτέλεσμα συνεργασίας του μουσείου με μέλη ΔΕΠ του Πανεπιστημίου Πάτρας, εξωτερικούς φορείς, όπως εταιρείες τηλεπικοινωνιών, καθώς και μεμονωμένα άτομα. Η έκθεση παρουσιάζει τις τηλεπικοινωνίες στην ιστορική τους διαδρομή από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα και τις αρχές της φυσικής που υποστήριξαν την ανάπτυξή τους. Τα εκθεσιακά και ερμηνευτικά μέσα που αξιοποιεί, αποτελούνται από αντικείμενα, φωτογραφίες, οπτικοακουστικό υλικό κι εκπαιδευτικά παιχνίδια. Η έκθεση έχει δυναμικό χαρακτήρα, καθώς εμπλουτίζεται με νέο υλικό από τις συλλογές του μουσείου, αλλά και εκπαιδευτικά-διαδραστικά εκθέματα σε συνεργασία με φοιτητές και εθελοντές (Θεολόγη-Γκούτη 2014:38).

Για το ΜΕΤ Π.Π., τόσο η μόνιμη έκθεση όσο και οι προσωρινές εκθέσεις που οργανώνει, αποτελούν το μέσο για την επίτευξη της επικοινωνίας με το κοινό. Για να αναδείξει τον επικοινωνιακό χαρακτήρα της μόνιμης έκθεσης, το ΜΕΤ Π.Π. αναπτύσσει εκπαιδευτικά προγράμματα για διαφορετικές ομάδες κοινού, καθώς και θεματικά δίκτυα στη βάση της συνεργασίας και συν-δημιουργίας του μουσείου με την εκπαιδευτική κοινότητα της Πάτρας/Αχαΐας.

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι το ΜΕΤ Π.Π. επιδιώκει να λειτουργεί προς την κατεύθυνση του συν-μουσείου έχοντας ως προτεραιότητα την κοινότητα και τις ανάγκες της. Ιδιαίτερα στο πεδίο της μουσειακής εκπαίδευσης, το στοιχείο της συμμετοχικότητας διατρέχει όλο το φάσμα των εκπαιδευτικών δράσεων του μουσείου.

3.2.2 Οι εκπαιδευτικές δράσεις στο ΜΕΤ Π.Π.

Για τους σκοπούς της παρούσας διατριβής, η γράφουσα εστιάζει στις εκπαιδευτικές δράσεις του ΜΕΤ Π.Π., τα οποία απευθύνονται σε σχολικές ομάδες και σε ομάδες φοιτητών, παρόλο που το εκπαιδευτικό του πρόγραμμα απευθύνεται και σε άλλες ομάδες κοινού (άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ηλικιωμένους κ.ά.). Ωστόσο, το δυνατό σημείο του μουσείου παραμένει η ισχυρή και μακρόχρονη σχέση που έχει δημιουργήσει με τους φορείς της εκπαίδευσης και τα σχολεία. Ήδη από τον πρώτο χρόνο λειτουργίας του, το 2009, ανέπτυξε το πρόγραμμα με τίτλο «Το ταξίδι της φωνής», που

απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας.¹¹ Ακολούθησαν εκπαιδευτικά προγράμματα για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης.¹² Όπως αναφέρει η υπεύθυνη επικοινωνίας και εκπαίδευσης του ΜΕΤ Π.Π.: «Τα παιδιά και οι έφηβοι που συμμετέχουν στα εκπαιδευτικά προγράμματα αλληλεπιδρούν με τα αντικείμενα και τον εμπυχωτή/τρια. Συμμετέχουν σε δραστηριότητες, παίζουν, ερευνούν, πειραματίζονται, συγκρίνουν, σκέφτονται και τελικά δημιουργούν και μαθαίνουν» (Theologi-Gouti, Vitoratos 2015:62).

Το ΜΕΤ Π.Π. θέλει να είναι ένα μουσείο ανοιχτό σε προκλήσεις, το οποίο να δημιουργεί ευκαιρίες για πειραματισμό, συνεργασία και καινοτομία. Για αυτό το σκοπό, υποστηρίζει την ανάπτυξη Θεματικών Δικτύων σε συνεργασία με τα Τμήματα Πολιτιστικών Θεμάτων και Αγωγής Υγείας των Διευθύνσεων της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Σε αυτά συμμετέχουν σχολεία της τοπικής κοινότητας από όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Τα Θεματικά Δίκτυα εστιάζουν σε θέματα επιστήμης και τεχνολογίας που ικανοποιούν τα ενδιαφέροντα της συγκεκριμένης ομάδας παιδιών. Επιλέγεται ένα κύριο θέμα, που αναπτύσσεται στη διάρκεια μίας σχολικής χρονιάς. Κάθε σχολική ομάδα επιλέγει ένα επιμέρους θέμα, το οποίο προσεγγίζει διαθεματικά τόσο μέσα στη σχολική τάξη όσο και με συναντήσεις στο μουσείο. Μαθητές/μαθήτριες κι εκπαιδευτικοί αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, με επιλεγμένα εκθέματα και με το προσωπικό του μουσείου (κυρίως εθελοντές) σε μία ισότιμη διαδικασία συν-δημιουργίας εκπαιδευτικού, επιστημονικού και καλλιτεχνικού υλικού. Συχνά, το ΜΕΤ Π.Π. χρησιμοποιεί το παραγόμενο υλικό στα εκπαιδευτικά του προγράμματα ή το προτείνει στους εκπαιδευτικούς για την προετοιμασία της σχολικής επίσκεψης στο μουσείο (Theologi-Gouti, Vitoratos 2015:62).

Τέλος, μέσα από προγράμματα εθελοντισμού και πρακτικής άσκησης, το ΜΕΤ Π.Π. ενθαρρύνει τους φοιτητές/φοιτήτριες από διάφορα Τμήματα του Πανεπιστημίου και του Α.Τ.Ε.Ι. (Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα) Πάτρας να εμπλακούν ενεργά στις λειτουργίες του μουσείου. Πολλοί φοιτητές εκπαιδεύονται και συμμετέχουν στο σχεδιασμό και την εμπύχωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στην ανάπτυξη

---

¹¹ Η γράφουσα συνεργάστηκε με την υπεύθυνη εκπαίδευσης κι επικοινωνίας του ΜΕΤ Π.Π. στο σχεδιασμό, πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση της δράσης «Το ταξίδι της φωνής». Στη συνέχεια υλοποιήθηκαν τρεις επιμορφωτικές ημερίδες σε συνεργασία με τη σχολική σύμβουλο προσχολικής αγωγής για την ενημέρωση των νηπιαγωγών του νομού Αχαΐας.

¹² Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. <http://old.upatras.gr/index/page/id/68#mgmt>.

πειραμάτων και ειδικών δράσεων για τα προγράμματα του μουσείου (Theologi-Gouti, Vitoratos 2015:62).

Συνεπώς, το ΜΕΤ Π.Π. διαθέτει το εκπαιδευτικό υπόβαθρο του συν-μουσείου, ώστε να είναι σε θέση να υποστηρίξει καινούργιες προτάσεις που προάγουν, ή πειραματίζονται, με τον χαρακτήρα της συν-μουσειακής εκπαίδευσης. Έτσι, η διερεύνηση των χαρακτηριστικών των συμμετοχικών εκπαιδευτικών δράσεων αποτέλεσε την κοινή βάση ανάμεσα στο μουσείο και τη γράφουσα για την έναρξη της συνεργασίας τους.

3.2.3 Το ΜΕΤ Π.Π. ως συν-μουσείο: καταλληλότητα και κριτική προσέγγιση

Η σχέση μου με το ΜΕΤ Π.Π. από την αρχή της λειτουργίας του, ως εθελόντριας στον τομέα της ανάπτυξης μουσειοεκπαιδευτικών δράσεων, μου έδωσε την ευκαιρία να γνωρίσω ένα συμμετοχικό μουσείο, να προσεγγίσω βιωματικά το περιεχόμενο του όρου και τη σημασία του για τη σχέση του μουσείου με την κοινότητα. Το ΜΕΤ Π.Π. είναι δεκτικό σε νέες ιδέες που σχετίζονται με τους σκοπούς του. Ενθαρρύνει την ανάπτυξη νέων ιδεών, υποστηρίζει υλικοτεχνικά την υλοποίησή τους μέσα από διαδικασίες συνεργασίας και διαχέει τα αποτελέσματα στην κοινότητα. Ως αποτέλεσμα, οι συμμετέχοντες συνδέονται ουσιαστικά με το μουσείο και το βιώνουν ως χώρο αποδοχής, πειραματισμού και δημιουργίας.

Εξετάζοντας το ΜΕΤ Π.Π. με κριτήριο τις θέσεις της Simon για τα μοντέλα συμμετοχής και τις αξίες που αποτελούν τα συστατικά μιας συμμετοχικής εμπειρίας, θεωρώ πως η συμμετοχικότητα βρίσκεται στη βάση του τρόπου με τον οποίο το ΜΕΤ Π.Π. αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως οργανισμό στην υπηρεσία της κοινωνίας. Απτή απόδειξη αυτής της θεώρησης αποτελεί το γεγονός ότι στοιχεία συμμετοχικότητας διατρέχουν το σύνολο σχεδόν του μουσειοεκπαιδευτικού του προγράμματος. Οι περισσότερες μουσειοεκπαιδευτικές του δράσεις συν-σχεδιάζονται και υλοποιούνται με τη συνεισφορά και τη συν-εργασία εθελοντών και μελών της ομάδας-στόχου. Οι εμπειρίες που προκύπτουν για τους συμμετέχοντες ενσωματώνουν μαθησιακά οφέλη, καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων, το αίσθημα ικανοποίησης ότι συμμετέχουν σε κάτι αξιόλογο και ότι η δουλειά τους αναγνωρίζεται από το μουσείο.

Ωστόσο, θεωρώ ότι το ΜΕΤ Π.Π. αντιμετωπίζει την πρόκληση για τη βιωσιμότητα των συμμετοχικών του δράσεων, καθώς η διατήρησή τους απαιτεί μακροχρόνια δέσμευση του προσωπικού. Η έλλειψη μόνιμου προσωπικού αποτελεί μία σοβαρή, μεταξύ άλλων, δυσκολία για το μουσείο. Η κ. Θεολόγη-Γκούτη, υπεύθυνη Επικοινωνίας κι Εκπαίδευσης, αναφέρει με σαφήνεια τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει το ΜΕΤ Π.Π.: «Το περιβάλλον του Πανεπιστημίου δεν είναι ιδανικό, ώστε να ανθίσει ένα μουσείο», τονίζει αναφερόμενη στην έλλειψη προσωπικού, στη χαμηλή χρηματοδότηση και στη γραφειοκρατία». Και προσθέτει ότι το Πανεπιστήμιο, στο οποίο υπάγεται διοικητικά το ΜΕΤ Π.Π., «δείχνει απροθυμία να κατανοήσει ότι τα μουσεία έχουν ιδιαίτερους κανόνες λειτουργίας και χρειάζεται να είναι ευέλικτα» (Theologi-Gouti, Vitoratos 2015:58).

Η πορεία του ΜΕΤ Π.Π. μέχρι σήμερα έχει δείξει ότι, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει, ενδυναμώνεται μέσα από τις συνεργασίες του είτε αφορούν σε φορείς είτε σε ομάδες κοινού είτε σε μεμονωμένα άτομα, καθώς τις θεωρεί εργαλείο ανάπτυξης. Η προοπτική της εξέλιξης ενός πολιτιστικού οργανισμού μέσα από τη συνεργασία και την αλληλεπιδραστική σχέση με τους ανθρώπους της κοινότητας καθιστά το συγκεκριμένο μουσείο κατάλληλο για πειραματισμό με ιδέες που προάγουν τη συμμετοχικότητα, όπως αυτή που παρουσιάζεται στη συνέχεια.

3.3 Μία συν-μουσειακή δράση στο ΜΕΤ Π.Π.: σχεδιασμός και υλοποίηση

Στη διάρκεια εκπόνησης της διατριβής, αντιμετώπισα την πρόκληση να δημιουργήσω ένα παράδειγμα συμμετοχικής μουσειοεκπαιδευτικής δράσης, ώστε να συνδέσω τη θεωρητική προσέγγιση του συμμετοχικού μουσείου με τη μουσειοεκπαιδευτική πράξη. Μιλώντας για πρόκληση, αναφέρομαι στον μικρό αριθμό παραδειγμάτων συμμετοχικών μουσειοεκπαιδευτικών δράσεων, που παρουσιάζονται στη βιβλιογραφία και αφορούν σε ελληνικά μουσεία. Ωστόσο, τα παραδείγματα από τις συμμετοχικές δράσεις μουσείων του εξωτερικού, αν και αφορούσαν, κυρίως, στην εκθεσιακή λειτουργία των μουσείων, με κινητοποίησαν δημιουργικά, ώστε να διερευνήσω την έννοια και τη σημασία της συμμετοχής μέσα από την ανάπτυξη μίας ολοκληρωμένης μουσειο-εκπαιδευτικής δράσης.

Έτσι, στο παρόν υποκεφάλαιο παρουσιάζεται αναλυτικά η συν-μουσειακή δράση στο ΜΕΤ Π.Π., με σκοπό να προσεγγιστεί το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα της διατριβής,

δηλαδή το ποια είναι τα συμμετοχικά χαρακτηριστικά στις μουσειακές εκπαιδευτικές δράσεις και πώς επιτυγχάνονται. Η παρουσίαση αφορά στο σκεπτικό, τα στάδια και την υλοποίηση της συν-μουσειακής δράσης στο MET Π.Π.

3.3.1 Σκεπτικό της δράσης

Καθώς γνώριζα τη δυσκολία που MET Π.Π. να διαθέτει προσωπικό για την υλοποίηση των εκπαιδευτικών του προγραμμάτων, η πρότασή μου αφορούσε στη δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού για αυτόνομη εξερεύνηση εκθεμάτων από σχολικές ομάδες παιδιών 4-6 ετών. Η ανάπτυξη της δράσης βασίστηκε στο συνεργατικό μοντέλο της Simon (υποκεφ. 2.3). Το μουσείο είχε τον έλεγχο της διαδικασίας, αλλά η δράση των συμμετεχόντων προσδιόρισε την κατεύθυνση και το περιεχόμενο του τελικού αποτελέσματος. Έτσι, το MET Π.Π σε συνεργασία με τη γράφουσα έθεσε ερωτήματα, που αφορούσαν σε αποφάσεις σχετικά με τα εξής: ποιοι εμπλέκονται ως συμμετέχοντες, πώς δομείται η ανάπτυξη της δράσης, ποιο θα είναι το αποτέλεσμα της συνεργασίας. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, συν-αποφασίστηκε με το μουσείο το πλαίσιο της δράσης (θέμα, στόχοι, διαδικασίες) με τους συμμετέχοντες σε ρόλο συν-διαμορφωτή μουσειοεκπαιδευτικού υλικού.

Ο σκοπός της δράσης ενσωμάτωνε ξεχωριστούς στόχους για το μουσείο και τους συμμετέχοντες. Για το MET Π.Π. οι στόχοι ήταν: α) να ενισχυθεί το συμμετοχικό προφίλ του μουσείου μέσα από τη συνεργασία με φοιτητές, β) να αξιοποιηθεί η δυναμική του συνεργατικού μοντέλου στην προσέγγιση νέου κοινού και γ) να αναπτυχθεί εκπαιδευτικό υλικό, που θα ενισχύσει την αυτονομία συγκεκριμένων σχολικών ομάδων. Για τους συμμετέχοντες οι στόχοι ήταν: α) να γνωρίσουν το MET Π.Π. μέσα από το πρίσμα της συν-διαμόρφωσης μουσειοεκπαιδευτικού υλικού και β) να αποκτήσουν μία εμπειρία μάθησης κι επικοινωνίας στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής λειτουργίας του μουσείου.

Η μέθοδος που επέλεξα βασίστηκε στην εκπαιδευτική θεωρία του κονστρουκτιβισμού, σύμφωνα με την οποία η γνώση οικοδομείται μέσα από μία σύνθετη διαδικασία αλληλεπίδρασης του ατόμου με το κοινωνικό του περιβάλλον. Αντίστοιχα για τα μουσεία, ο Hein εξηγεί πώς το μοντέλο του κονστρουκτιβισμού μπορεί να εφαρμοστεί στην πράξη. Η δημιουργία συνδέσεων ανάμεσα στα άτομα, το χώρο και τα αντικείμενα του μουσείου είναι καθοριστική για τη μάθηση. Η σύνδεση επιτυγχάνεται με έννοιες και

πράγματα οικεία στους επισκέπτες, ώστε να διευκολυνθεί η διανοητική πρόσβαση στις συλλογές (Hein 1998:158,161). Για την Οικονόμου, η μουσειακή αξιοποίηση του κονστρουκτιβισμού θα μπορούσε να μεταφραστεί «ως η προσπάθεια να ενθαρρύνει τη μάθηση μέσω της χρήσης και της μελέτης των αντικειμένων στο μουσείο ή μέσω συζητήσεων που συνδέουν το θέμα της έκθεσης με προσωπικές εμπειρίες» (Οικονόμου 2003:86). Η επιλεχθείσα μέθοδος συμπεριέλαβε εργασία σε ομάδες, “ανοιχτές” διαδικασίες εξερεύνησης¹³, συζήτηση, παιχνίδια ρόλων, καλλιτεχνική δημιουργία.

Για την επίτευξη των στόχων που προανέφερα, πρότεινα στο ΜΕΤ Π.Π. την υλοποίηση πέντε δίωρων εργαστηρίων. Σε αυτά θα συμμετείχαν: α) από την πλευρά του μουσείου η κ. Θεολόγη-Γκούτη, υπεύθυνη Επικοινωνίας κι Εκπαίδευσης κι εθελόντριες, β) φοιτήτριες του Τμήματος Επιστημών Εκπαίδευσης και Αγωγής για την Προσχολική Ηλικία (Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η) του Πανεπιστημίου Πάτρας και γ) η γράφουσα. Ο λόγος για τον οποίο αποφασίστηκε οι συμμετέχοντες να προέρχονται από το προαναφερθέν Πανεπιστημιακό Τμήμα είναι ότι ο ακαδημαϊκός προσανατολισμός τους λειτουργεί ως κίνητρο για τη δέσμευση που απαιτεί (διάθεση χρόνου, συναντήσεις ομάδας) η ολοκλήρωση της συν-διαμόρφωσης εκπαιδευτικού υλικού για αυτόνομη εξερεύνηση εκθεμάτων από σχολικές ομάδες παιδιών 4-6 ετών. Επίσης, θεωρήθηκε ότι ως μελλοντικοί εκπαιδευτικοί προσχολικής ηλικίας είχαν αυξημένο ενδιαφέρον αλλά και δυνατότητες συνεισφοράς στην ανάπτυξη κατάλληλου υλικού.

3.3.2 Σχεδιασμός: πέντε εργαστήρια

Τα πέντε δίωρα εργαστήρια αναπτύχθηκαν εφαρμόζοντας την αρχή από το *εγώ-στο-εμείς* (“me-to-we” design), δηλαδή τη δημιουργία συνδέσεων ανάμεσα στους συμμετέχοντες. Έτσι, η εμπύχωση της ομάδας μέσα από δραστηριότητες παιχνιδιού ήταν χαρακτηριστικό όλων των εργαστηρίων. Το περιεχόμενό τους δομήθηκε στη λογική της σταδιακής εξοικείωσης κι εμπλοκής (φυσικής, διανοητικής, συναισθηματικής) των συμμετεχόντων με τις απαιτήσεις της δράσης. Τα εργαστήρια αξιοποιήθηκαν ως τεχνική διερεύνησης των χαρακτηριστικών μίας συμμετοχικής μουσειοεκπαιδευτικής δράσης

---

¹³ Σύμφωνα με τη Νικονάνου, “ανοιχτές” διαδικασίες εξερεύνησης είναι αυτές που παρέχουν δυνατότητες επιλογής εκθεμάτων και προωθούν την έκφραση προσωπικών απόψεων και ερμηνειών καθώς και τη δημιουργική σκέψη (Νικονάνου 2009:110).

και των αποτελεσμάτων για την προσέγγιση του δεύτερου ερευνητικού ερωτήματος της διατριβής.

Σύμφωνα με τον σχεδιασμό, ο αριθμός των συμμετεχόντων δε θα υπερέβαινε τα 12 άτομα, με το σκεπτικό να δημιουργηθούν 3 ομάδες των 4 ατόμων. Θεώρησα ότι ο μικρός αριθμός ατόμων εντός της ομάδας θα διευκόλυνε τη γνωριμία των μελών και τη διατήρηση του ενδιαφέροντος στη διάρκεια των εργαστηρίων. Σχετικά με τον αριθμό των ομάδων, θεώρησα ότι οι 3 μικρότερες ομάδες θα δημιουργούσαν συνολικά μία 12μελή ομάδα, η οποία στην ολομέλεια θα μπορούσε να είναι ευέλικτη σε σχέση με τη διαχείριση πρακτικών ζητημάτων (π.χ. μετακινήσεις εντός του μουσείου, μοίρασμα υλικών, κ.ά.). Επίσης, η θετική δυναμική, που αναμενόταν να δημιουργηθεί από την προσωπική επαφή και την αλληλεπίδραση στο εσωτερικό κάθε υπο-ομάδας, μπορούσε να επεκταθεί και στην ολομέλεια.

Οι στόχοι του 1^{ου} εργαστηρίου ήταν η γνωριμία των συμμετεχόντων, η εισαγωγή τους (θεωρητική και βιωματική) στον κόσμο του ΜΕΤ Π.Π. και η παρουσίαση του έργου με αποσαφήνιση απαιτήσεων και ρόλων για το μουσείο, τη γράφουσα και τους συμμετέχοντες. Οι στόχοι του 2^{ου} εργαστηρίου ήταν η παροχή πληροφοριών σε θέματα μουσειοπαιδαγωγικού σχεδιασμού, η παρουσίαση του εκπαιδευτικού προγράμματος του ΜΕΤ Π.Π. με έμφαση στις δράσεις συν-δημιουργίας με την εκπαιδευτική κοινότητα και η αλληλεπίδραση των ομάδων με το παραγόμενο υλικό του 1^{ου} εργαστηρίου. Οι στόχοι των 3^{ου} και 4^{ου} εργαστηρίων ήταν η συν-εργασία για τη συν-δημιουργία μουσειοεκπαιδευτικού υλικού, που αφορούσε σε επιλεγμένα εκθέματα του μουσείου. Οι στόχοι του 5^{ου} εργαστηρίου ήταν οι συμμετέχοντες να προσομοιάσουν μία σχολική επίσκεψη και έπειτα να συζητήσουν σχετικά με την εμπειρία τους.

Όσον αφορά στο περιεχόμενο των εργαστηρίων, σχεδιάστηκαν οι εξής δραστηριότητες: Στο 1^ο εργαστήριο οι ομάδες θα “συναντούσαν” τα εκθέματα. Κάθε ομάδα θα επέλεγε ένα έκθεμα από τη μόνιμη έκθεση *«Οι τηλεπικοινωνίες στη ζωή μας»*, το οποίο θα αποτελούσε το αντικείμενο εργασίας στα επόμενα εργαστήρια. Στη συνέχεια, τα μέλη της ομάδας θα παρουσίαζαν το έκθεμα, με όποιο τρόπο επιθυμούσαν, στις άλλες ομάδες. Πρότεινα να γίνει συνδυασμός μέσων παρουσίασης π.χ. με τη χρήση λόγου, ήχου, κίνησης. Τέλος, θα κατέγραφαν τις προτάσεις τους για την παραγωγή μουσειο-εκπαιδευτικού υλικού σε χαρτί μεγέθους αφίσας.

Για το 2^ο εργαστήριο σχεδιάστηκαν οι εξής δραστηριότητες: Η γράφουσα θα παρουσίαζε θέματα σχεδιασμού μουσειοεκπαιδευτικών δράσεων και θα αναφερόταν σε πρακτικά ζητήματα, που θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη από τους συμμετέχοντες και τα οποία θα αφορούσαν στις δυνατότητες του συγκεκριμένου χώρου καθώς και στα χαρακτηριστικά της ομάδας-στόχου (σχολικές ομάδες προσχολικής ηλικίας). Στη συνέχεια, κάθε ομάδα θα συζητούσε σχετικά με το επιλεγμένο έκθεμα των άλλων δύο ομάδων και θα μπορούσε να προσθέσει επιπλέον συνεισφορές στις υπάρχουσες καταγραφές του 1^{ου} εργαστηρίου. Πρότεινα τη χρήση χαρτιού σημειώσεων (post it), που θα τοποθετούνταν στα αρχικά χαρτιά μεγέθους αφίσας.

Για το 3^ο και 4^ο εργαστήριο σχεδιάστηκαν οι εξής δραστηριότητες: Κάθε ομάδα θα δημιουργούσε ένα εκπαιδευτικό ταμπλό (poster) ψηφιακό ή έντυπο για το έκθεμα που είχε επιλέξει. Το ΜΕΤ Π.Π. θα συνέβαλε με την παροχή γραφικής ύλης, υλικού τεκμηρίωσης των επιλεγμένων εκθεμάτων και τεχνικής υποστήριξης της διαδικασίας. Οι συμμετέχοντες θα συνέβαλαν στο έργο με τις ιδέες, τις προτάσεις και τη δημιουργική τους διάθεση. Στην περίπτωση που τα ταμπλό είχαν υλική μορφή, θα τοποθετούνταν δίπλα στα εκθέματα αναφοράς. Αν δημιουργούνταν ψηφιακά ταμπλό, θα ήταν προσβάσιμα μέσα από οθόνες υπολογιστή δίπλα στο αντίστοιχο έκθεμα. Και στις δύο περιπτώσεις, τα ταμπλό θα συνοδεύονταν από κουτί με αντικείμενα, που θα ενθάρρυναν την εξερεύνηση. Το περιεχόμενο των κουτιών θα προέκυπτε από τις προτάσεις των συμμετεχόντων (π.χ. μεγεθυντικός φακός, φωτογραφίες, υλικά μεταμφίεσης) σε συνδυασμό με τις πρακτικές δυνατότητες και τα οικονομικά μέσα του μουσείου.

Για το 5^ο εργαστήριο προτάθηκε η προσομοίωση μίας σχολικής επίσκεψης με τους συμμετέχοντες να εναλλάσσονται σε ρόλους παιδιών 4-6 ετών και νηπιαγωγού. Πρότεινα τη βιντεοσκόπηση της προσομοίωσης, ώστε να αξιοποιηθεί για παρατήρηση, αναστοχασμό και αξιολόγηση.

Ο σχεδιασμός της αξιολόγησης των εργαστηρίων θεωρήθηκε σημαντικός τόσο για κάθε ένα εργαστήριο ξεχωριστά όσο και συνολικά, ώστε να αντληθούν πληροφορίες που αφορούν στο βαθμό επίτευξης των στόχων που τέθηκαν. Σύμφωνα με την Οικονόμου, «η αξιολόγηση μπορεί να προσφέρει στο μουσείο πολύτιμες πληροφορίες και ιδέες για τη βελτίωση των εκθέσεων, δραστηριοτήτων και υπηρεσιών του μουσείου και να συνεισφέρει άμεσα στην ανάπτυξη μελλοντικών σχεδίων (Οικονόμου 2003:103). Για τον σκοπό αυτό, επέλεξα τους εξής τρόπους με βάση το κείμενο της Οικονόμου για τις

μεθόδους αξιολόγησης (Οικονόμου 2003:110-116): α) τη συμπλήρωση εντύπου αξιολόγησης από τους συμμετέχοντες στο τέλος των εργαστηρίων, β) τη βιντεοσκόπηση της προσομοίωσης στο 5^ο εργαστήριο, γ) την άτυπη συνέντευξη για την καταγραφή των σχολίων των συμμετεχόντων σχετικά με τη συνολική εμπειρία τους στα εργαστήρια και δ) την ημι-δομημένη συνέντευξη με την υπεύθυνη Επικοινωνίας κι Εκπαίδευσης του ΜΕΤ Π.Π., κ. Πένυ Θεολόγη-Γκούτη για την αξιολόγηση της δράσης από την πλευρά του μουσείου.

Δημιούργησα δύο διαφορετικά έντυπα αξιολόγησης για τους συμμετέχοντες. Ο σκοπός ήταν να διαπιστωθεί αν οι συμμετέχοντες βίωσαν μία συνεργατική μουσειακή εμπειρία στο ΜΕΤ Π.Π., η οποία τους έδωσε νέες γνώσεις, δεξιότητες επικοινωνίας, ευκαιρίες για δημιουργική έκφραση και μία διαφορετική οπτική πρόσληψης του μουσειακού χώρου και των εκθεμάτων. Τα αποτελέσματα από τις απαντήσεις στα έντυπα αξιολόγησης μαζί με το σύνολο της αξιολόγησης παρουσιάζονται στο υποκεφάλαιο 3.4. (Τα έντυπα αξιολόγησης παρατίθενται στο Παράρτημα Β).

Η αξιολόγηση του 1^{ου} και του 2^{ου} εργαστηρίου βασίστηκε στο ίδιο έντυπο αξιολόγησης. Αυτό στόχευε στη συλλογή στοιχείων σχετικά με το βαθμό ικανοποίησης των συμμετεχόντων από την εμπειρία της παρουσίας τους στα δύο εργαστήρια. Συγκεκριμένα, το έντυπο αξιολόγησης αποτελούνταν από επτά (7) ερωτήσεις. Σχεδιάστηκε για να λειτουργήσει διαμορφωτικά στα επόμενα εργαστήρια, στην περίπτωση που στις αντίστοιχες ερωτήσεις εμφανίζονταν έστω και μία φορά ως επιλογή οι λέξεις: *Όχι, Λίγο, Καθόλου, Αρνητική, Αδιάφορη*.

Στο παραπάνω πλαίσιο, η 1^η ερώτηση (*Πόσο ικανοποιημένος/η είστε από το περιεχόμενο του εργαστηρίου;*) αφορούσε στον βαθμό ικανοποίησης των γνωστικών αναγκών των συμμετεχουσών. Η 2^η ερώτηση (*Πόσο ικανοποιημένος/η είστε από τη δομή του εργαστηρίου;*) παρείχε στοιχεία για τη ροή των επιμέρους ενοτήτων, ώστε να διαμορφώνεται μία ενιαία δράση με αρχή, μέση, τέλος. Η 3^η ερώτηση (*Το εργαστήριο σας πρόσφερε καινούργιες γνώσεις;*) λειτούργησε επιβεβαιωτικά ως προς την πρώτη ερώτηση. Η 4^η ερώτηση (*Το εργαστήριο σας πρόσφερε μια κοινωνική εμπειρία;*) ανίχνευσε την επίτευξη αμφίδρομης επικοινωνίας μουσείου-συμμετεχουσών, ώστε να διαφανεί αν το μουσείο προσεγγίστηκε ως κοινωνικός χώρος. Η 5^η ερώτηση (*Θεωρείτε ότι το εργαστήριο βασίστηκε στη συμμετοχή και τη συνεργασία των συμμετεχόντων με το μουσείο;*) λειτούργησε επιβεβαιωτικά της προηγούμενης ερώτησης. Η 6^η ερώτηση (*Το*

εργαστήριο σας πρόσφερε ευκαιρίες για δημιουργική έκφραση;) αφορά στην επίτευξη του στόχου να δοθεί στους συμμετέχοντες η δυνατότητα να εκφράσουν τις ιδέες τους και να προτείνουν/δημιουργήσουν πρωτότυπο υλικό. Η 7^η ερώτηση (Η συνολική εμπειρία από τη συμμετοχή σας στο εργαστήριο είναι: αρνητική, θετική, αδιάφορη) λειτουργεί ως καταλύτης για τη συνέχεια των εργαστηρίων.

Η αξιολόγηση του 3^{ου} και 4^{ου} εργαστηρίου βασίστηκε σε έντυπο αξιολόγησης με 5 ερωτήσεις. Αυτό στόχευε στη συλλογή στοιχείων για την εμπειρία των συμμετεχουσών στη δεύτερη φάση της συμμετοχής τους, που αφορούσε στην παραγωγή του μουσειοεκπαιδευτικού υλικού. Έτσι, η 1^η ερώτηση παρείχε πληροφορίες για το συμμετοχικό και δημιουργικό χαρακτήρα του εργαστηρίου. Η 2^η ερώτηση έδινε τη δυνατότητα στις συμμετέχουσες να διαφωνήσουν, ακόμα και να απορρίψουν, την πρόταση του σχεδιασμού για τη μορφή του μουσειοεκπαιδευτικού υλικού, ώστε να επανασχεδιαστεί στη βάση νέων προτάσεων. Η 3^η ερώτηση ενθάρρυνε την καταγραφή επιπρόσθετων/εναλλακτικών προτάσεων, ώστε να συν-διαμορφωθεί η τελική μορφή παρουσίασης του υλικού. Η 4^η ερώτηση κατέγραφε την άποψη των συμμετεχουσών για την υλικοτεχνική υποστήριξη από την πλευρά του μουσείου. Τέλος, η 5^η ερώτηση αφορούσε στην αξιολόγηση της εμπειρίας των συμμετεχουσών συνολικά.

Για την επίτευξη των παραπάνω, συντάχθηκαν οι εξής ερωτήσεις: 1) Θεωρείτε πως η διαδικασία σχεδιασμού/υλοποίησης του εκπαιδευτικού ταμπλό ανταποκρίθηκε στο τρίπτυχο Συμμετοχή-Εμπειρία-Δημιουργία, που χαρακτηρίζει μία συμμετοχική μουσειοεκπαιδευτική δράση; 2) Θεωρείτε ότι το “εκπαιδευτικό ταμπλό” αποτελεί κατάλληλο μέσο για την αυτόνομη εξερεύνηση του MET από σχολικές ομάδες παιδιών 4-6 ετών; 3) Θα προτείνατε κάποιο άλλο μέσο συμπληρωματικό ή εναλλακτικό του εκπαιδευτικού ταμπλό; Αν ναι, σημειώστε. 4) Η τεχνολογική υποστήριξη (πρόσβαση σε Η.Υ., διαδίκτυο, εκτυπωτή) από το MET υπήρξε: Άρτια, Ικανοποιητική, Ελλιπής. 5) Η συνολική εμπειρία από τη συμμετοχή σας στα εργαστήρια είναι θετική, αρνητική, αδιάφορη.

Η αξιολόγηση του 5^{ου} εργαστηρίου έγινε με βάση τη βιντεοσκόπηση της προσομοίωσης της εκπαιδευτικής επίσκεψης μίας τάξης νηπιαγωγείου. Η βιντεοσκόπηση επιλέχθηκε για σκοπούς παρατήρησης, εφόσον το βιντεοσκοπημένο υλικό θα γίνει αντικείμενο συστηματικής επεξεργασίας από το μουσείο στο μέλλον, προκειμένου να δομηθούν οι δράσεις σε μία ενιαία μουσειακή αφήγηση. Ευκαταίο είναι αυτό να υλοποιηθεί με τη

συμμετοχή των εθελοντριών του μουσείου που συμμετείχαν στα εργαστήρια και των φοιτητριών της ομάδας, εφόσον είναι εφικτό.

3.3.3 Υλοποίηση

Τον Ιανουάριο του 2020 υλοποιήθηκαν στο MET Π.Π. πέντε δίωρα βιωματικά εργαστήρια στη βάση της φιλοσοφίας του συμμετοχικού μουσείου και συγκεκριμένα του συνεργατικού μοντέλου της Simon.¹⁴ Το MET Π.Π. σε συνεργασία με τη γράφουσα δημιούργησε μία ηλεκτρονική φόρμα δήλωσης συμμετοχής, η οποία αναρτήθηκε στη σελίδα του ΤΕΕΑΠΗ στο facebook από την υπεύθυνη για την Πρακτική Άσκηση των φοιτητριών κ. Ανδρεάννα Κουφού. Αρχικά, εκδήλωσαν ενδιαφέρον εννέα φοιτήτριες, αλλά τελικά συμμετείχαν τρεις. Έτσι, η τελική ομάδα που προέκυψε αποτελούνταν από τις εξής (συνολικά επτά συμμετέχουσες): Την κ. Θεολόγη-Γκούτη, υπεύθυνη Επικοινωνίας κι Εκπαίδευσης του MET Π.Π., δύο εθελόντριες του μουσείου, τρεις φοιτήτριες του ΤΕΕΑΠΗ του Πανεπιστημίου Πάτρας σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο και τη γράφουσα. Η γράφουσα ανέλαβε τους ρόλους της διαχείρισης κι εμπύχωσης της ομάδας, της παρουσίασης θεμάτων μουσειοεκπαιδευτικού σχεδιασμού και του συντονισμού των επιμέρους δραστηριοτήτων. Η κ. Θεολόγη-Γκούτη είχε τη γενική επιμέλεια των εργαστηρίων και ανέλαβε την παρουσίαση του MET Π.Π. και του μουσειοεκπαιδευτικού του προγράμματος με έμφαση στον τρόπο υλοποίησης της αξίας της συμμετοχικότητας στις επιμέρους εκπαιδευτικές δράσεις του μουσείου. Στο τέλος των εργαστηρίων, το MET Π.Π. χορήγησε βεβαιώσεις συμμετοχής ως ένδειξη αναγνώρισης της αξίας της εργασίας των συμμετεχουσών στο πλαίσιο της συνεργασίας τους με το μουσείο.

Η υλοποίηση των εργαστηρίων ακολούθησε τη γραμμή του σχεδιασμού, καθώς από τη διαμορφωτική αξιολόγηση του 1^{ου} εργαστηρίου δεν προέκυψε ανάγκη για τροποποιήσεις. Σημασία δόθηκε στην επιλογή του χώρου για τις συναντήσεις της ομάδας, καθώς επιδιώχθηκε όπως διαμορφωθεί μία χαλαρή ατμόσφαιρα, που να προδιαθέτει για γνωριμία και συζήτηση. Απορρίφθηκε ο χώρος ενός γραφείου στο μουσείο όπως και ο χώρος του αμφιθεάτρου· ο πρώτος επειδή, σημειολογικά,

---

¹⁴ Συγκεκριμένα τα εργαστήρια πραγματοποιήθηκαν στις εξής ημερομηνίες: 13/01, 16/01, 22/01 (διπλό εργαστήριο) και 27/01.

παραπέμπει σε βαρετή εργασία διεκπεραίωσης και ο δεύτερος επειδή συνδέεται με παθητική ακρόαση και θέαση. Δημιουργήθηκε ένας χώρος “καθιστικού” δίπλα στο χώρο της υποδοχής, όπου μέχρι να ολοκληρωθούν οι αφίξεις, γίνονταν άτυπες συζητήσεις για θέματα της καθημερινότητας. Στο 5^ο εργαστήριο, είχα την πεποίθηση πως το ΜΕΤ Π.Π. μπορούσε να αποτελέσει ένα σημείο συνάντησης, ένα χώρο άτυπης κοινωνικής ζωής σύμφωνα με τον Oldenburg για κοινωνική συναναστροφή, συζήτηση και συμμετοχή.

Η πρόσβαση στον εκθεσιακό χώρο της μόνιμης έκθεσης «Οι τηλεπικοινωνίες στη ζωή μας» ήταν άμεση. Η πρώτη συνάντηση των συμμετεχουσών με τα εκθέματα έγινε με βάση το σενάριο: *“πηγαίνω μία βόλτα με τη φίλη μου και συναντούμε παλιούς γνώριμους”*. Έτσι, χωριστήκαμε σε ζευγάρια και, καθώς περπατούσαμε στον εκθεσιακό χώρο, “συναντήσαμε” μία παιγνιώδη κατασκευή μετάδοσης της φωνής μέσα σε σωλήνα, μία πειραματική ανακατασκευή του τροχού του Νεύτωνα και ένα γραμμόφωνο των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Ανιχνεύσαμε προσωπικές συνδέσεις με τα συγκεκριμένα εκθέματα, συνδέσεις που περιείχαν αισθήματα, ιδέες και νοήματα. Στη συνέχεια, τα ζευγάρια μοιράστηκαν την εμπειρία της “συνάντησης”, καθώς εκφράστηκαν δημιουργικά με ποικίλα μέσα για να παρουσιάσουν στα άλλα μέλη της ομάδας το έκθεμα που επέλεξαν. Είχαν στη διάθεσή τους μία βαλίτσα με υλικά χειροτεχνίας, μεταμφίεσης, ζωγραφικής και μουσικής.

Τα εκπαιδευτικά ταμπλό σχεδιάστηκαν στον υπολογιστή. Οι συμμετέχουσες συνεργάστηκαν και σχεδίασαν πρωτότυπες δραστηριότητες για παιδιά 4-6 ετών με βάση τα τρία εκθέματα. Έλαβαν υπόψη τα μαθησιακά χαρακτηριστικά και τα ενδιαφέροντα των παιδιών αυτής της ηλικίας, καθώς και τα δεδομένα του χώρου για την υποδοχή μία τάξης νηπιαγωγείου έως 25 ατόμων. Προηγήθηκε συζήτηση σχετικά με τα στοιχεία που πρέπει να χαρακτηρίζουν τα τρία ταμπλό και καταλήξαμε στο ότι αυτά πρέπει να είναι ελκυστικά, να έχουν απλή δομή, ξεκάθαρες ενότητες και, κυρίως, να είναι συμμετοχικά. Αυτό σημαίνει ότι το υλικό των εκπαιδευτικών ταμπλό θα πρέπει να μπορεί να ανανεώνεται από τις συνεισφορές των παιδιών. Η πρόκληση ήταν να ενσωματωθεί σε αυτά μία πρόσκληση προς τους μαθητές, ώστε να καταγράψουν με όποιο τρόπο επιθυμούν την πρότασή τους με σκοπό να την επικοινωνήσουν σε επόμενους επισκέπτες.

Η υλοποίηση της προσομοίωσης ήταν μία ενδιαφέρουσα και διασκεδαστική εμπειρία. Με προθυμία οι συμμετέχουσες εναλλάσσονταν στους ρόλους της νηπιαγωγού και των νηπίων σε μία διαδρομή τριών στάσεων. Στην πρώτη στάση, αντιληφθήκαμε το ταξίδι

της φωνής μέσα από παιχνίδια ειδικά σχεδιασμένων για χρήση από παιδιά (π.χ. μεταλλικά κουτιά που συνδέονται με σπάγκο, ειδικά καμπυλωμένο σωλήνα για τη μετάδοση της φωνής). Ζωγραφίσαμε εικόνες, οι λέξεις των οποίων θα “ταξίδευαν” με τη φωνή των επόμενων επισκεπτών (πρόσκληση για συμμετοχή). Στη δεύτερη στάση, συναντήσαμε τον κύριο Νεύτωνα και τη σβούρα των χρωμάτων. Γυρίσαμε τον τροχό του Νεύτωνα (ειδική κατασκευή του μουσείου), κινηθήκαμε στον χώρο κρατώντας χρωματιστές κορδέλες και ζωγραφίσαμε ένα μήνυμα για τον κύριο Νεύτωνα. Στην τρίτη στάση ταξιδέψαμε πίσω στο χρόνο και βρεθήκαμε σε ένα αστικό σπίτι των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Ανακαλύψαμε το γραμμόφωνο και οργανώσαμε μία μικρή γιορτή. Δημιουργήσαμε τη δική μας λίστα τραγουδιών και την τοποθετήσαμε στη δισκοθήκη σαν ένα μήνυμα από το μέλλον. Η λίστα προσκαλεί τους επόμενους επισκέπτες να προσθέσουν τα αγαπημένα τους τραγούδια (βλ. φωτογραφίες στο Παράρτημα Α).

Η υλοποίηση των εργαστηρίων ανέδειξε δύο σημεία προβληματισμού. Το πρώτο αφορά στον μικρό αριθμό των συμμετοχών στη δράση. Στον σχεδιασμό είχε τεθεί ως όριο μελών της ομάδας τα 12 άτομα, θεωρώντας ότι μπορεί εύκολα να ξεπεραστεί αφού έγινε πρόσκληση στο σύνολο των φοιτητών του ΤΕΕΑΠΗ μέσω της σελίδας του Τμήματος στο facebook. Ωστόσο, και παρά το γεγονός ότι υπήρχε το εξωτερικό κίνητρο της χορήγησης βεβαίωσης συμμετοχής, από τις εννέα εγγραφές μόνο τρεις φοιτήτριες συμμετείχαν, τελικά. Η κ. Θεολόγη-Γκούτη, στη διάρκεια της συνέντευξης, ερμηνεύοντας το μικρό αριθμό συμμετοχών παρατήρησε πως οι νέοι άνθρωποι δεν έχουν μάθει να συνεργάζονται και να συμμετέχουν σε ομαδικές δράσεις. Επίσης, επεσήμανε πως η αύξηση της συμμετοχής αποτελεί μία διαρκή πρόκληση όχι μόνο για το ΜΕΤ Π.Π. αλλά για τα μουσεία γενικά. Επισήμανση που εντάσσεται στον ευρύτερο προβληματισμό, ο οποίος εκφράζεται από θεωρητικούς και επαγγελματίες του μουσείου για τη σχέση μουσείου –κοινού και τις προκλήσεις για τη διατήρηση και την ανάπτυξη της τον 21^ο αιώνα (δες σχετικά υποκεφ. 2.1.).

Το δεύτερο σημείο προβληματισμού αφορά στο σχεδιασμό, στον οποίο δεν είχε ενταχθεί η δημιουργία ενός σεναρίου μουσειακής αφήγησης με βάση το παραγόμενο μουσειο-εκπαιδευτικό υλικό. Συγκεκριμένα, δημιουργήθηκαν τρία ανεξάρτητα εκπαιδευτικά ταμπλό τα οποία έπρεπε να συνδεθούν σε μία ενιαία μουσειακή διαδρομή. Για τον λόγο αυτό, επισημάνθηκε από την κ. Θεολόγη-Γκούτη και τη γράφουσα η ανάγκη σύστασης της ομάδας επεξεργασίας των ταμπλό με βάση το υλικό της βιντεοσκόπησης και σκοπό την αφηγηματική σύνδεσή τους. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι η κ. Θεολόγη-

Γκούτη στη συνέντευξη για την αξιολόγηση των εργαστηρίων, παρατήρησε ότι μέσα από τα εργαστήρια αναδύθηκαν “φρέσκιες” ιδέες, που μπορούν να λειτουργήσουν είτε ως αυτόνομες μουσειοεκπαιδευτικές δράσεις, είτε να ενοποιηθούν σε μία ενιαία δράση, είτε να εμπλουτίσουν τα υφιστάμενα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα του ΜΕΤ Π.Π..

Συνοψίζοντας την ανάπτυξη (σχεδιασμό και υλοποίηση) της συν-μουσειακής εκπαιδευτικής δράσης στο ΜΕΤ Π.Π. μπορούν να αναφερθούν τα εξής: 1) Επιλέχθηκε το ΜΕΤ Π.Π. ως μουσείο με συμμετοχικό προφίλ. 2) Το μουσείο αποδέχθηκε την πρόταση της γράφουσας για δημιουργία συμμετοχικής μουσειοεκπαιδευτικής δράσης με βάση το συνεργατικό μοντέλο της Simon. 3) Συναποφασίστηκε η διεξαγωγή πέντε δίωρων βιωματικών εργαστηρίων με σκοπό τη συν-διαμόρφωση εκπαιδευτικού υλικού για αυτόνομη εξερεύνηση εκθεμάτων του ΜΕΤ Π.Π. από ομάδες παιδιών 4-6 ετών. Οι συμμετέχοντες προέρχονταν από την πανεπιστημιακή κοινότητα (φοιτήτριες του ΤΕΕΑΠΗ του Πανεπιστημίου Πάτρας και εθελόντριες του μουσείου) και την ομάδα εθελοντών του μουσείου. 4) Για την υλοποίηση των εργαστηρίων τον Ιανουάριο 2020 αξιοποιήθηκαν βιωματικές μέθοδοι ενεργητικής μάθησης. 5) Για την αξιολόγηση της δράσης, η οποία παρουσιάζεται αναλυτικά στο παρακάτω υποκεφάλαιο, συλλέχθηκαν στοιχεία μέσω εντύπων αξιολόγησης, βιντεοσκόπησης για λόγους παρατήρησης, άτυπης και ημι-δομημένης συνέντευξης.

3.3.4 Μία συν-μουσειακή δράση στο ΜΕΤ Π.Π.: αξιολόγηση και συζήτηση

Η γράφουσα εξασφάλισε τη σύμφωνη γνώμη όλων των συμμετεχόντων πριν την έναρξη της διαδικασίας αξιολόγησης. Δήλωσαν ενυπόγραφα την πλήρη συναίνεσή τους για την παραχώρηση συνεντεύξεων και τη χρήση των δεδομένων για τους σκοπούς της διατριβής και την ενδεχόμενη δημοσίευσή της στον επιστημονικό χώρο.

Τα στοιχεία των απαντήσεων που συλλέχθηκαν από τα έντυπα αξιολόγησης ομαδοποιήθηκαν και παρουσιάζονται ως εξής: Όλες οι συμμετέχουσες δήλωσαν πλήρη ικανοποίηση από τη δομή και το περιεχόμενο του συνόλου των εργαστηρίων, την προσφορά καινούργιας γνώσης, την κοινωνική αλληλεπίδραση, τις ευκαιρίες για δημιουργική έκφραση και την υλικοτεχνική υποστήριξη του μουσείου. Αναφέρω ότι στην αξιολόγηση του 2^{ου} εργαστηρίου μία από τις τρεις φοιτήτριες του ΤΕΕΑΠΗ

σημείωσε ότι ικανοποιήθηκε λίγο από τη δομή του εργαστηρίου και δεν είχε ευκαιρίες για δημιουργική έκφραση. Η διαδικασία σχεδιασμού/υλοποίησης των εκπαιδευτικών ταμπλό αξιολογήθηκε θετικά από το σύνολο των συμμετεχουσών. Θεώρησαν ότι η διαδικασία ανταποκρίθηκε πλήρως στο τρίπτυχο συμμετοχή-εμπειρία-δημιουργία και ότι το εκπαιδευτικό ταμπλό αποτελεί ιδανικό μέσο για την αυτόνομη εξερεύνηση του MET Π.Π. από σχολικές ομάδες παιδιών 4-6 ετών.

Τα παραπάνω αποτελέσματα συμφωνούν με τα στοιχεία που καταγράφηκαν τόσο στην άτυπη συνέντευξη με τις συμμετέχουσες με τη μορφή συζήτησης όσο και στη συνέντευξη με την κ. Θεολόγη-Γκούτη. Η τελική συζήτηση πραγματοποιήθηκε στον διαμορφωμένο, ως καθιστικό, χώρο του μουσείου μετά το τέλος της βιντεοσκόπησης της προσομοίωσης. Η γράφουσα ζήτησε από τις συμμετέχουσες να εκφράσουν τη γνώμη και τα συναισθήματά τους σχετικά με το σύνολο των εργαστηρίων και την εμπειρία από τη συμμετοχή τους. Οι συμμετέχουσες θεώρησαν την εμπειρία ενδιαφέρουσα, διασκεδαστική, αλληλεπιδραστική. Ένωσαν άνετα στους χώρους του μουσείου, οικεία στη μεταξύ τους επικοινωνία, ισότιμα μέλη στη συνεργασία, απέκτησαν νέες γνώσεις, αν και κάποιους όρους τους συνάντησαν για πρώτη φορά (αναφέρονταν στους όρους “συμμετοχικό μουσείο” και “μουσειακή εμπειρία”).

Η συνέντευξη με την κ. Θεολόγη-Γκούτη πραγματοποιήθηκε μία εβδομάδα μετά το τέλος των εργαστηρίων και μαγνητοφωνήθηκε.¹⁵ Επέλεξα την ημι-δομημένη συνέντευξη, επειδή δίνει τη δυνατότητα στον συνεντευξιζόμενο να αναπτύξει τις απόψεις του σε συγκεκριμένα θέματα και, παράλληλα, να αλληλεπιδράσει διαλογικά με τον συνεντευξιζόντα στη βάση συγκεκριμένων ερωτήσεων. Βασίστηκε σε συγκεκριμένες ερωτήσεις ξεκινώντας από το ειδικό θέμα των εργαστηρίων και καταλήγοντας στο γενικό θέμα του συμμετοχικού μουσείου. Οι ερωτήσεις ήταν ανοικτού τύπου και διερευνούσαν την οπτική του MET Π.Π., όχι μόνο για τα εργαστήρια, αλλά και για την καλλιέργεια της συμμετοχικής κουλτούρας στην κοινότητα, τη δημιουργία μακροχρόνιων σχέσεων με τα μέλη της, την αυτοθεώρηση του MET Π.Π. ως συμμετοχικού μουσείου, καθώς και την έννοια που αποδίδει στον όρο “συμμετοχικό μουσείο”.

---

¹⁵ Σχετικά με τη συνέντευξη, βλ. Παράρτημα Β.2.

Οι ερωτήσεις της συνέντευξης ήταν οι εξής: 1) Καθώς ολοκληρώθηκαν τα εργαστήρια, ποιο/α θεωρείτε ότι ήταν το/α θετικό/ά σημεία τους; 2) Εντοπίσατε αδυναμίες/ελλείψεις; Τι θα μπορούσε να είχε προστεθεί; 3) Σύμφωνα με το σχεδιασμό, τα εργαστήρια βασίζονταν στη συμμετοχικότητα. Θεωρείτε πώς τα εργαστήρια ήταν συμμετοχικά στην υλοποίησή τους; 4) Ποια στοιχεία των εργαστηρίων ενίσχυσαν το συμμετοχικό προφίλ του MET; 5) Πώς σκοπεύετε να αξιοποιήσετε το εκπαιδευτικό υλικό, που δημιούργησαν οι ομάδες των εργαστηρίων; 6) Θεωρείτε ότι η επανάληψη παρόμοιων εργαστηρίων συνεισφέρει στην καλλιέργεια συμμετοχικής κουλτούρας στην πανεπιστημιακή αλλά και στην ευρύτερη κοινότητα; 7) Πώς βλέπετε την ιδέα το MET να συμπεριλάβει στο μουσειοεκπαιδευτικό του πρόγραμμα την υλοποίηση παρόμοιων εργαστηρίων; 8) Μέσα από τα εργαστήρια κάποιες συμμετέχουσες γνώρισαν το MET για πρώτη φορά. Πώς το MET μπορεί να αξιοποιήσει την εμπειρία των συμμετοχικών εργαστηρίων, ώστε να πολλαπλασιάσει “την πρώτη φορά” και να ενισχύσει τη δημιουργία μίας σχέσης; 9) Τι σημαίνει για εσάς “συμμετοχικό μουσείο”;

Τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από τη συνολική αξιολόγηση των εργαστηρίων έδειξαν ότι οι στόχοι του σχεδιασμού πραγματοποιήθηκαν. Το συμμετοχικό προφίλ του MET Π.Π. ενισχύθηκε, εφόσον τα εργαστήρια αξιολογήθηκαν ως συμμετοχικά από τις συμμετέχουσες. Αξιοποιήθηκε η δυναμική του συνεργατικού μοντέλου της Simon στην προσέγγιση νέου κοινού, καθώς οι φοιτήτριες που συμμετείχαν είτε έρχονταν για πρώτη φορά στο μουσείο είτε είχαν περιοριστεί σε μία στατική επίσκεψη στο παρελθόν. Όμως, μέσα από τη συμμετοχική μουσειοεκπαιδευτική δράση είχαν τη δυνατότητα να γνωρίσουν βιωματικά το μουσείο, να νιώσουν οικεία και ευχάριστα στους χώρους του, να συμβάλουν ισότιμα και δημιουργικά στη μουσειοεκπαιδευτική δράση.

Αναφορικά με τις τρεις αξίες οι οποίες, σύμφωνα με τη Simon, χαρακτηρίζουν μία συμμετοχική εμπειρία (δες σχετικά υποκεφ. 2.3), θεωρώ πως τα εργαστήρια σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν, ώστε να τις ενσωματώσουν στο μέτρο του δυνατού. Οι συμμετέχουσες δήλωσαν πώς απέκτησαν καινούργιες γνώσεις και δεξιότητες επικοινωνίας και δημιουργικότητας (μαθησιακή αξία). Επίσης, ένιωσαν άνετα στον χώρο του μουσείου με αποτέλεσμα να συνεργαστούν και να εκφραστούν με αυτοπεποίθηση (κοινωνική αξία), γνωρίζοντας ότι η εργασία τους θα αναγνωριστεί και θα είναι χρήσιμη στο MET Π.Π. (εργασιακή αξία).

Μια συν-μουσειακή εκπαιδευτική δράση εμπεριέχει άμεσα οφέλη για όλους τους εμπλεκόμενους στην εκπαιδευτική διαδικασία, κι έμμεσα οφέλη αφού συμβάλλει στην καλλιέργεια της συμμετοχικής κουλτούρας για το μουσείο και την κοινότητα. Η πρότασή μου σχεδιάστηκε ως συμμετοχική και η εμπειρία από την υλοποίησή της χαρακτηρίστηκε από τα μέλη της ομάδας των εργαστηρίων ότι προάγει την ενεργό συμμετοχή τους. Η αξιοποίηση των αποτελεσμάτων, με σκοπό να ενισχυθεί η συμμετοχή και άλλων ομάδων κοινού, αποτελεί πρόκληση για το ΜΕΤ Π.Π. και τη γράφουσα. Τα επτά μέλη της ομάδας συνεργάστηκαν και συν-διαμόρφωσαν μουσειο-εκπαιδευτικό υλικό για το ΜΕΤ Π.Π.. Ταυτόχρονα, απέκτησαν γνώσεις αξιοποιήσιμες στο επαγγελματικό τους πεδίο, αλληλεπίδρασαν σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο, απέκτησαν αυτοπεποίθηση στην έκφραση και υλοποίηση ιδεών, συνεργάστηκαν ισότιμα με το μουσείο. Το ΜΕΤ Π.Π., υποστηρίζοντας όλη τη διαδικασία από το σχεδιασμό μέχρι την υλοποίηση, επιβεβαίωσε το όραμά του ως μουσείου με συμμετοχική κουλτούρα και ταυτόχρονα αναμετρήθηκε με τους περιορισμούς και τα όρια που του επιβάλλουν οι ελλείψεις σε ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους.

Για τη Simon, ένα επιτυχημένο συνεργατικό έργο φαίνεται μετά την ολοκλήρωσή του. Θα είναι επιτυχημένο, εάν συνεχίσει να δημιουργεί νέες σχέσεις και ευκαιρίες για τα επόμενα χρόνια. Έτσι, στη περίπτωση των εργαστηρίων, το ΜΕΤ Π.Π. θα εξετάσει το ενδεχόμενο τα εργαστήρια να ενταχθούν στο ετήσιο μουσειοεκπαιδευτικό του πρόγραμμα, με θεματικές που θα προκύπτουν από προτάσεις της πανεπιστημιακής και της ευρύτερης κοινότητας. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να είναι βοηθητικά σε αυτή την κατεύθυνση. Θεωρώ ότι η αξιοποίησή τους συμβάλλει στην καλλιέργεια της συμμετοχικής κουλτούρας στην κοινότητα μέσω της διάχυσης συμμετοχικών πρακτικών και της δημιουργίας διαλόγου σε θέματα συμμετοχικών μουσειο-εκπαιδευτικών, και όχι μόνο, δράσεων.¹⁶ Οι συμμετοχικές μουσειοεκπαιδευτικές δράσεις, όταν διατρέχουν το σύνολο της εκπαιδευτικής λειτουργίας του μουσείου και δεν αποτελούν μεμονωμένες και ευκαιριακές δράσεις, μπορούν να εδραιώσουν στη συνείδηση του κοινού την ιδέα του μουσείου ως Τρίτου Χώρου. Η επανάληψη της επίσκεψης δημιουργεί οικειότητα και η οικειότητα δημιουργεί εμπιστοσύνη. Έτσι, οι επισκέπτες του μουσείου μπορούν να γίνουν θαμώνες σε ένα στέκι άτυπης κοινωνικής ζωής.

---

¹⁶ Η συμμετοχική δράση των εργαστηρίων αναρτήθηκε στο facebook με βίντεο και δημοσίευση του ενημερωτικού δελτίου του ΜΕΤ Π.Π. *ΑναΜΕΤάδοση τ.20* (βλ. Παράρτημα Α).

Η εμπειρία της ανάπτυξης των εργαστηρίων σε σύνδεση με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα της διατριβής αναδεικνύει το δυναμικό χαρακτήρα των συν-μουσειακών εκπαιδευτικών δράσεων. Αυτό σημαίνει ότι μπορούν να αποτελέσουν ένα χώρο πειραματισμού για τη δημιουργία καινοτόμων ιδεών και πρακτικών όχι μόνο για αλλά μαζί με την κοινότητα. Άλλωστε, η μουσειακή εκπαίδευση διαθέτει στην εργαλειοθήκη της μεθόδους και τεχνικές που υποστηρίζουν μία ελκυστική μουσειακή εμπειρία. Επιπλέον, οι συμμετοχικές μουσειοεκπαιδευτικές δράσεις υποκινούν και παράλληλα τροφοδοτούν την τακτικότητα της επίσκεψης, επειδή οι συμμετέχοντες νιώθουν ότι αυτό που συμβαίνει τους αφορά και αισθάνονται ικανοποίηση από τη συμμετοχή τους στη συν-διαμόρφωση ενός αποτελέσματος. Για παράδειγμα, τα εργαστήρια στο MET Π.Π. ήταν το εβδομαδιαίο ραντεβού της ομάδας στο μουσείο· ένα ραντεβού για συζήτηση, μάθηση, έμπνευση, συνάντηση με ανθρώπους, ιδέες και αντικείμενα.

Οι συμμετοχικές μουσειοεκπαιδευτικές δράσεις χαρακτηρίζονται από τη συμβολή τους στο να είναι ένα μουσείο ελκυστικό για τους επισκέπτες του. Αυτό συμβαίνει, επειδή τέτοιες δράσεις δημιουργούν συνθήκες για ποιοτικές μουσειακές εμπειρίες και υποστηρίζουν την εμπλοκή διαφορετικών ομάδων κοινού. Και είναι οι ποιοτικές εμπειρίες που, σύμφωνα με τον Black, ένα μουσείο οφείλει να παρέχει στο κοινό του, αν επιδιώκει να είναι ελκυστικό (Black 2005: 316-317). Μέσα από την εμπειρία μου στην υλοποίηση των εργαστηρίων και ερμηνεύοντας τις καταγραφές από τις αξιολογήσεις, προσδιόρισα το τρίπτυχο συμμετοχή-εμπειρία-δημιουργία, ως επιστέγασμα των συν-μουσειακών χαρακτηριστικών των εκπαιδευτικών δράσεων και ως κριτήριο για μία ποιοτική μουσειακή εμπειρία.

3.4 Συμπερασματικά

Η προαναφερόμενη δράση, η οποία σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε στο MET Π.Π. τον Ιανουάριο του 2020, μάς έδωσε τα ακόλουθα στοιχεία για την προσέγγιση του ερωτήματος 'ποια είναι τα συμμετοχικά χαρακτηριστικά στις μουσειακές εκπαιδευτικές δράσεις, και πώς τα πετυχαίνουμε'. Μία μουσειοεκπαιδευτική δράση μπορεί να χαρακτηριστεί συμμετοχική, όταν από την αρχική φάση της σύλληψης της ιδέας δεν

αφορά “κάτι” ή “κάποιους” αλλά δημιουργείται και αναπτύσσεται “μαζί” με τους ανθρώπους που ενδιαφέρονται για αυτή. Οι συν-μουσειακές εκπαιδευτικές δράσεις έχουν τον χαρακτήρα της συνάντησης του μουσείου με την κοινότητα διαμέσου των συλλογών του. Μία συνάντηση από την οποία προκύπτουν οφέλη για όλους τους εμπλεκόμενους: το μουσείο δημιουργεί νέες σχέσεις και ενδυναμώνει τις υπάρχουσες, ενώ παράλληλα ενισχύει την εργαλειοθήκη του με νέες μεθόδους και εμπλουτίζει το εκπαιδευτικό υλικό των δράσεών του. Οι συμμετέχοντες αποκτούν νέες γνώσεις, δεξιότητες επικοινωνίας κι ευκαιρίες για δημιουργική έκφραση ενισχύοντας έτσι την αυτοπεποίθησή τους και την εμπιστοσύνη τους στο μουσείο. Επιπλέον, μία συμμετοχική μουσειοεκπαιδευτική δράση έχει το χαρακτηριστικό ότι αφορά και τους μη-συμμετέχοντες σε αυτή, δηλαδή το ευρύτερο κοινό του μουσείου, μέσω της διάχυσης των αποτελεσμάτων στην κοινότητα.

Η επίτευξη των παραπάνω χαρακτηριστικών στις συν-μουσειακές εκπαιδευτικές δράσεις απαιτεί μία αρχική διαδικασία προσδιορισμού κι αποσαφήνισης του πλαισίου της συμμετοχής για τα εμπλεκόμενα μέρη, τα οποία καλούνται να συμβάλουν ισότιμα στο έργο. Επίσης, χρειάζεται η ύπαρξη ενός ευχάριστου χώρου με χαλαρή ατμόσφαιρα, που προδιαθέτει για συζήτηση και δημιουργική εργασία σε ομάδες. Σημαντικά στοιχεία αποτελούν η εμπύχωση των ομάδων για την κινητοποίηση και την ενδυνάμωση των μελών της, η υιοθέτηση βιωματικών μεθόδων στην υλοποίηση της δράσης, η αναγνώριση της αξίας της εργασίας στο τέλος της δράσης και η μέριμνα για τη δημιουργία νέων ευκαιριών συμμετοχής. Για τη διασφάλιση των συμμετοχικών χαρακτηριστικών μίας μουσειοεκπαιδευτικής δράσης απαραίτητη είναι η αξιολόγηση κάθε σταδίου ανάπτυξής της. Η διαδικασία αξιολόγησης λειτουργεί ως πυξίδα για τον βαθμό επίτευξης της συμμετοχικότητας.

Κεφάλαιο 4

Συμπεράσματα

Η παρούσα διατριβή, προσεγγίζοντας το πρώτο ερευνητικό ερώτημα διερεύνησε την έννοια του συμμετοχικού μουσείου και τη συνεισφορά του στην εκπαιδευτική λειτουργία του μουσείου. Παρουσίασε τη φιλοσοφία, τους στόχους, την αποστολή και τα μοντέλα του συμμετοχικού μουσείου, και ανέδειξε την εκπαιδευτική λειτουργία ως γέφυρα για την ανάπτυξη και την εδραίωση της επικοινωνίας του μουσείου με την κοινότητα. Η μουσειακή εκπαίδευση μπορεί να είναι αποτελεσματική προς την επίτευξη των στόχων του συμμετοχικού μουσείου και σύμμαχος στην εδραίωση της αποστολής του στη συνείδηση των μελών της κοινότητας. Το συμπέρασμα που προέκυψε είναι ότι το συμμετοχικό μουσείο, μέσω της εκπαιδευτικής λειτουργίας, ανιχνεύει νέους τρόπους 'συνάντησης' με την κοινότητα και καλλιέργειας συμμετοχικής κουλτούρας στα μέλη της.

Με την ανάπτυξη μίας συμμετοχικής μουσειοεκπαιδευτικής δράσης στο ΜΕΤ Π.Π., προσεγγίστηκε το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή ποια είναι τα συμμετοχικά χαρακτηριστικά στις μουσειακές εκπαιδευτικές δράσεις και πώς επιτυγχάνονται. Έχοντας ως θεωρητικό υπόβαθρο το μοντέλο της συνεργασίας που έχει αναπτύξει η Simon και την αρχή σχεδιασμού "από το εγώ στο εμείς", προτάθηκε η υλοποίηση πέντε συμμετοχικών εργαστηρίων με σκοπό τη δημιουργία μουσειοεκπαιδευτικού υλικού για την αυτόνομη εξερεύνηση του ΜΕΤ Π.Π. από σχολικές ομάδες παιδιών 4-6 ετών. Χρησιμοποιήθηκαν μέθοδοι και τεχνικές βιωματικής μάθησης και ενεργητικής συμμετοχικής όλων των εμπλεκόμενων στη μαθησιακή διαδικασία, σύμφωνα με τις σύγχρονες θεωρίες μάθησης που έχουν αξιοποιηθεί στη μουσειοπαιδαγωγική. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν υπήρξαν θετικά και αξιοποιήσιμα για μελλοντικές συμμετοχικές δράσεις. Τα οφέλη επισημάνθηκαν από τα εμπλεκόμενα μέρη, ενώ από την πλευρά του μουσείου εκφράστηκε ο προβληματισμός για την αύξηση της συμμετοχής και την περαιτέρω αξιοποίηση της δράσης στο μέλλον.

Μία πρόταση για μελλοντική έρευνα, σε συνάφεια με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα της διατριβής, αφορά στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών για τον εμπλουτισμό των

συμμετοχικών χαρακτηριστικών στις μουσειοεκπαιδευτικές δράσεις και για μια νέα οπτική στον τρόπο επίτευξή τους. Η παρουσία των μουσείων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχει δημιουργήσει νέα δεδομένα και συνθήκες επικοινωνίας με διαφορετικές ομάδες κοινού, που φαίνεται πως ευνοούν τη συστηματική και αμφίδρομη επικοινωνία του μουσείου με την κοινότητα. Έτσι, η συνεισφορά ιδεών, σχολίων, προτάσεων και περιεχομένων από την πλευρά του κοινού, καθώς και η διάχυση συμμετοχικών δράσεων από την πλευρά του μουσείου, διαμορφώνουν την ψηφιακή εκδοχή της συμμετοχής και της συμμετοχικής κουλτούρας.

Θα ήθελα να κλείσω με τη φράση της Simon: «οι συμμετοχικές πρακτικές μοιάζουν με τους κήπους. Απαιτούν συνεχή φροντίδα και καλλιέργεια». Η πορεία της διατριβής ήταν μία εξερεύνηση σε ένα από τα μονοπάτια του κήπου της συμμετοχικότητας. Η προσέγγιση των ερευνητικών ερωτημάτων και τα αποτελέσματα που προέκυψαν και παρουσιάστηκαν στο παρόν κείμενο ήταν μία προσπάθεια καλλιέργειας του “συν” στην εκπαιδευτική λειτουργία του σύγχρονου μουσείου.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Black, G. 2009. *Το Ελκυστικό Μουσείο*. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- Black, G. 2005. *The Engaging Museum. Developing museums for visitor involvement*. London and N.Y.: Routledge.
- Crooke, E. 2007. *Museums and Community. Ideas, issues and challenges*. London and N.Y.: Routledge.
- Golding, V. & Modest, W., (eds), 2013. *Museums and Communities. Curators, Collections and Collaboration*. UK and USA: Bloomsbury.
- Hein, E. G. 1998. *Learning in the Museum*. London: Routledge.
- Hooper-Greenhill. E. 1994. *Museum and their Visitors*. London and N.Y.: Routledge.
- Θεολόγη-Γκούτη, Π. 2014. 'Μουσείο Επιστημών και Τεχνολογίας Πανεπιστημίου Πάτρας (Μ.Ε.Τ. Π.Π.): χώρος άτυπης μάθησης και βιωματικής προσέγγισης των επιστημών και της τεχνολογίας'. Στο: *Τετράδια Μουσειολογίας*, τ.9, σσ. 37-43.
- Kershaw, A. 2013. 'Community Participation and Museums'. In: *Insite Magazine*.
Διαθέσιμο στο: https://amagavic.org.au/assets/2013_INSITE_Anne_Kershaw.pdf
[Πρόσβαση: 09/03/2020].
- Οικονόμου, Μ. 2003. *Μουσείο: Αποθήκη ή Ζωντανός Οργανισμός*. Αθήνα: Κριτική.
- MacDonald, Sh., (ed.), 2006. *A Companion to Museum Studies*. Malden USA Oxford UK & Victoria Australia: Blackwell.
- Merriman, N. 2007. 'The Peopling of London Project'. In: Watson, S. (ed). *Museum and their Communities*, pp. 335-357. London and N.Y.: Routledge.
- Νάκου, Ειρ. 2001. *Μουσεία: εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός*. Αθήνα: νήσος.
- Νικονάνου, Ν. 2015. 'Μουσειακή μάθηση κι εμπειρία στον 21^ο αιώνα: Εισαγωγή'. Στο: *Μουσειακή μάθηση κι εμπειρία στον 21^ο αιώνα* (e-book), σσ.13-23. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/294872225_Mouseiake_Mathese_kai_Empeiria_ston_21o_aiona_Museum_Learning_and_Experience_in_the_21st_century_Open_access_PDF_e-book_format_httprepositorykalliposgrhandle11419712. [Πρόσβαση: 09/03/2020].
- Νικονάνου, Ν. 2009. *Μουσειοπαιδαγωγική. Από Τη Θεωρία Στην Πράξη*. Αθήνα: Πατάκη.
- Oldenburg, R. 1997. *The Great Good Place*. New York: Marlowe & Company.

Παπαϊωάννου, Α. Γ., Στεργιάκη, Γ. Α. 2013. *Σχολείο-Μουσείο-Ψηφιακός κόσμος. Σύνθεση ψηφιακού μουσειακού χώρου με συνεπιμέλεια μαθητών κι εκπαιδευτικών*. Ρόδος: Εκδόσεις Σχολικής Βιβλιοθήκης Γυμνασίου Ιαλυσού.

Peers, L. & Brown, K. A. 2007. 'Museums and Source Communities'. In: Watson, S. (ed). *Museum and their Communities*, pp. 519-537. London and N.Y.: Routledge.

Simon, N. 2010. *The Participatory Museum*. Santa Cruz: Museum2 αιώνα (e-book). Διαθέσιμο από: www.participatorymuseum.org . [Πρόσβαση: 09/03/2020].

Theologi-Gouti, P & Vitoratos, E. 2015. University Museums as Mediators between University and Society: The example of Patras University Science and Technology Museum. In: *Turning Inside Out European University Heritage: Collections, Audiences, Stakeholders*. Proceedings of the 16th Annual Meeting of the Universeum European Academic Heritage Network, National and Kapodistrian University of Athens, 11-13 June 2015, pp. 57-66.

Witcomb, A. 2007. 'A Place for All of Us? Museums and Communities'. In: Watson, S. (ed). *Museum and their Communities*, pp. 133-156. London and N.Y.: Routledge.

Διαδικτυακές πηγές

<https://icom.museum/en/news> [Πρόσβαση: 09/03/2020].

<https://www.thecomuseum.org/?lang=el> [Πρόσβαση: 09/03/2020].

<https://www.blod.gr/events/to-mouseio-mou-to-mouseio-os-simeio-synantisis/>
[Πρόσβαση: 09/03/2020].

<https://cdn.ymaws.com/www.iap2.org/resource> [Πρόσβαση: 09/03/2020].

<https://santacruzmah.org/co-create-with-us> [Πρόσβαση: 09/03/2020].

<https://www.ofbyforall.org> [Πρόσβαση: 09/03/2020].

<https://www.hands-on-international.net/call-shortclip-children-in-museums/>
[Πρόσβαση: 09/03/2020].

<https://synedrio.epeke.gr/el/to-synedrio/praktika-synedriou>
[Πρόσβαση: 09/03/2020].

<http://old.upatras.gr/index/page/id/68#mgmt> [Πρόσβαση: 09/03/2020].

Παραρτήματα

Α Φωτογραφικό υλικό

Οι φωτογραφίες 1-8 προέρχονται από το φωτογραφικό αρχείο του ΜΕΤ Π.Π. και παρουσιάζουν στιγμιότυπα των εργαστηρίων. Οι φωτογραφίες 9-11 αποτελούν screenshots αναρτήσεων στο facebook.

Φωτ. 1

Φωτ. 2

Φωτ.3

Φωτ.4

Φωτ. 5

Φωτ.6

Φωτ.7

Φωτ. 8

Φωτ. 9

Φωτ. 10

Φωτ. 11

B Έντυπα αξιολόγησης

B.1 Έντυπα αξιολόγησης εργαστηρίων

ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΑΣ

ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

**Δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού για αυτόνομη εξερεύνηση του ΜΕΤ από σχολικές ομάδες παιδιών
4-6 ετών.**

ΕΝΤΥΠΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ 1^{ου} και 2^{ου} ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ

1. Πόσο ικανοποιημένος/η είστε από το περιεχόμενο του εργαστηρίου;

Πολύ   Λίγο   Καθόλου

2. Πόσο ικανοποιημένος/η είστε από τη δομή του εργαστηρίου;

Πολύ   Λίγο   Καθόλου

3. Το εργαστήριο σας πρόσφερε καινούργιες γνώσεις (εμπειρία μάθησης);

Ναι   Όχι

4. Το εργαστήριο σας πρόσφερε μια κοινωνική εμπειρία (γνωριμία και αλληλεπίδραση με τους συμμετέχοντες και το μουσείο);

Ναι   Όχι

5. Θεωρείτε ότι το εργαστήριο βασίστηκε στη συμμετοχή και τη συνεργασία των συμμετεχόντων με το μουσείο;

Ναι   Όχι

6. Το εργαστήριο σας πρόσφερε ευκαιρίες για δημιουργική έκφραση;

Ναι   Όχι

7. Η συνολική εμπειρία από τη συμμετοχή σας στο εργαστήριο είναι:

Θετική   Αρνητική   Αδιάφορη

- 5) Πώς σκοπεύετε να αξιοποιήσετε το εκπαιδευτικό υλικό, που δημιούργησαν οι ομάδες των εργαστηρίων;
- 6) Θεωρείτε ότι η επανάληψη παρόμοιων εργαστηρίων συνεισφέρει στην καλλιέργεια συμμετοχικής κουλτούρας στην πανεπιστημιακή αλλά και στην ευρύτερη κοινότητα;
- 7) Πώς βλέπετε την ιδέα το MET να συμπεριλάβει στο μουσειοεκπαιδευτικό του πρόγραμμα την υλοποίηση παρόμοιων εργαστηρίων;
- 8) Μέσα από τα εργαστήρια κάποιες συμμετέχουσες γνώρισαν το MET για πρώτη φορά. Πώς το MET μπορεί να αξιοποιήσει την εμπειρία των συμμετοχικών εργαστηρίων, ώστε να πολλαπλασιάσει “την πρώτη φορά” και να ενισχύσει τη δημιουργία μίας σχέσης;
- 9) Τι σημαίνει για εσάς “συμμετοχικό μουσείο”;

Σημείωση: Η συνέντευξη μαγνητοφωνήθηκε με τη χρήση κινητού τηλεφώνου.